

VS/2021/0055

Just transition

*supporting trade unions in taking steps towards
a sustainable future
at company/sectoral level through
social dialogue*

JUST TRANSITION

Подобряване участието на синдикатите
в социалния диалог
за по-устойчиво бъдеще
на предприятията и секторите

НАРЪЧНИК
/Инструментариум/

Проект

„Подобряване участието на синдикатите в социалния диалог за по-устойчиво бъдеще на предприятията и секторите“

Номер на споразумението по проекта:

VS/2021/0055

Финансиране на проекта: Европейска комисия, ГД „Заетост, социални въпроси и приобщаване“, бюджетен ред: 04.03 01 06, Информация, консултация и участие на представители на предприятия

Кандидатстваща организация: *Confederazione Italiana Sindacati Lavoratori, CISL (Italy)*

Координатор по проекта: *Francesco Lauria*

Съкандидатстващи: *ACV-CSC (Belgium), CFDT (France), Podkrepa (Bulgaria), Vorming en Actie vzw (Belgium).*

Свързани структури: *Vlaams ABVV (Belgium) First Cisl (Italy) Fondazione Ezio Tarantelli Centro Studi Ricerche e Formazione (Italy).*

Асоциирани организации: Европейската конфедерация на профсъюзите (ЕКП), *FIM CISL (Italy), FISAC CGIL (Italy), FLAEI CISL (Italy).*

Допринесли за създаването на НАРЪЧНИКА/Инструментариума:

CISL: Ilaria Carlino, Cosmo Colonna, Francesco Lauria, Marcello Poli, Vilma Rinalfi.

ACV-CSC: Phanny Moray, Katleen Parijs, Fien Vandamme.

CFDT: Kristian Bongelli, Anne Juliette Lecourt, Laure Pellettier

Vorming en Actie vzw: Annick Clauwaert, Joris van Eekert

КТ „ПОДКРЕПА“: Емил Антонов, Веселина Старчева

FIRST CISL: Domenico Iodice, Paola Vinciguerra

Fondazione Ezio Tarantelli Centro Studi Ricerche e Formazione: Emanuele Nebbia Colomba, Sara Prosdocimi

Vlaams ABVV: David Weinberger

Fim CISL: Antonello Gisotti

Fisac CGIL: Alessandra Cialdoni, Anna Maria Romano.

Flaei CISL: Luigi Sedran

Правна информация

Този документ е изготвен за Европейската комисия; въпреки това той отразява възгледите на авторите и Комисията не може да носи отговорност за каквото и да е използване на информацията, съдържаща се в него.

ДАННИ ЗА КОНТАКТ

за получаване на допълнителна информация:

Органи и институции на ЕС:

- Европейска комисия;
- Съвет на ЕС;
- Европейски парламент;
- Съд на ЕС;
- Европейска агенция по околна среда (ЕАОС);
- Регионален Екологичен Център (РЕЦ) за Централна и Източна Европа Regional;
- Европейска мрежа за информация и наблюдение на околната среда;
- Европейски център за опазване на природата;
- Европейски център за екологичен и селски туризъм

Национални и териториални органи и институции:

- Конфедерация на труда “Подкрепа”;
- Министерски Съвет на Република България;
- Министерство на околната среда и водите;
- Министерство на енергетиката;
- Министерство на земеделието и храните;
- Министерство на икономиката и индустрията;
- Министерство на труда и социалната политика;
- Министерство на транспорта и съобщенията;
- Министерство на здравеопазването;
- Министерство на финансите;
- Държавна агенция “Електронно управление”;
- Агенцията за устойчиво енергийно развитие (АУЕР) е правопреемник на Изпълнителна агенция по енергийна ефективност.;
- Европейската агенция по околна среда (ЕАОС) (администрация към министъра на околната среда и водите/ с функции: изпълнителна, контролна, регулаторна, мониторингова);
- Всички регионални органи на Министерството на околната среда и водите:
 - Регионални инспекции по околната среда и водите;
 - Басейнови дирекции за управление на водните ресурси;
 - Дирекциите на националните паркове, които провеждат държавната политика за съответните региони и територии.
- Икономически и социален съвет към Министерския съвет;
- Всички областни и общински съвети и органи за местно самоуправление;
- Асоциация на общините;
- Национален доверителен екофонд (НДЕФ);
- Изпълнителна агенция по горите към Министерството на земеделието и храните;
- Института по ботаника към Българската академия на науките (БАН);
- Централна лаборатория по обща екология;
- Институт за гората към Българската академия на науките;
- Национален институт по геофизика, геодезия и география;
- Лесотехнически университет;
- Биологически факултет на Софийския университет;
- Национален институт по метеорология и хидрология;

- Изпълнителна агенция "Главна инспекция по труда" (и нейните регионални инспекции в областните градове);
- Национален институт за помирение и арбитраж към МТСП;
- Регионални агенции към Националната агенция по заетостта;
- EURES България като част от Националната агенция по заетостта;
- Служби по трудова медицина към Министерството на здравеопазването;
- Екологични НПО.

Консултанти – контакти:

Адриан Илиев, КТ „Подкрепа“, национален обучител по проекта (юрист), *email:* advocati@gmx.com

Лиляна Лъскова, КТ „Подкрепа“, национален консултант, *e-mail:* laskova@podkrepa.org

Марио Нинов, КТ „Подкрепа“, национален консултант, *e-mail:* mariocnc@abv.bg

Велина Христова, КТ „Подкрепа“, национален консултант, *e-mail:* velina.hristova@abv.bg

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР.....	6
СПРАВЕДЛИВ ПРЕХОД: ОСНОВНИ ФАКТИ И ЦИФРИ.....	8
КАКВО ПРЕДСТАВЛЯВА СПРАВЕДЛИВИЯТ ПРЕХОД?.....	8
ЕВРОПЕЙСКИЯТ СЪЮЗ И СПРАВЕДЛИВИЯТ ПРЕХОД	11
НАСТОЯЩАТА СИТУАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ.....	14
ФИНАНСОВИ РЕСУРСИ НА РАВНИЩЕ ЕС.....	20
ФИНАНСОВИ РЕСУРСИ НА НАЦИОНАЛНО РАВНИЩЕ.....	25
ПРАВТА ЗА ИНФОРМИРАНЕ И КОНСУЛТИРАНЕ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕДСТАВИТЕЛИТЕ НА СИНДИКАТИТЕ (в България и нейните региони).....	27
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ОБУЧЕНИЕ И ФИНАНСИРАНЕ.....	31
ДОБРИ ПРАКТИКИ.....	35
ИНСТРУМЕНТИ ЗА АНАЛИЗ.....	42
СЪВЕТИ ЗА ДЕЙСТВИЕ.....	44
РЕЧНИК.....	46

ПРЕДГОВОР

Устойчивото развитие е възможно само с активното ангажиране на света на труда. Правителствата, работодателите и работниците не са пасивни наблюдатели, а по-скоро агенти на промяната, които са в състояние да разработят нови начини на работа, които опазват околната среда за настоящите и бъдещите поколения, изкореняват бедността и насърчават социалната справедливост чрез насърчаване на *устойчиви* предприятия и създаване на *достоеен труд* за всички.¹

Този наръчник е разработен в рамките и като резултат от проект VS/2021/0055, засягащ *Справедливия преход*, с цел подкрепа на синдикатите в предприемането на стъпки към устойчиво бъдеще на фирмено/секторно ниво чрез *социален диалог*.

Проектът има за цел да подпомогне синдикатите да се възползват от възможностите, които може да донесе европейският "зелен курс" и възстановяването след пандемията Ковид-19, за да насърчат устойчиво бъдеще с високи нива на заетост, като формулират и подкрепят предложения в съответствие с философията на справедливия преход.

Наръчникът е на разположение в национални версии за страните на четирите партньора по проекта (от Италия, Белгия, Франция и България). Всяко помагало представя общо съдържание, свързано с европейската рамка, и специфична информация за контекста на съответната страна.

Заедно с наръчника проектът предвижда създаването на информационно **Бюро за помощ по въпросите на справедливия преход** на национално равнище, към което представителите на синдикатите в предприятията и на територията на страната могат да се обръщат за информация и съвет към консултантите, обучени специално в рамките на проекта, относно начините за осъществяване на действия за справедлив преход. Данните за контакт с консултантите са включени на задната корица.

¹ МОТ, Резолюция относно устойчивото развитие, достойния труд и зелените работни места, 2013 г.

<p>ЦЕЛИ</p> <p>Наръчникът дава възможност на представителите на синдикатите да се включат в процедурите за информиране, консултиране и участие на работното място, като играят проактивна роля в управлението на справедливия преход: да предприемат стъпки към въглеродно неутрално и кръгово бъдеще за своите производствени предприятия или производствени зони, като същевременно запазват заетостта и достойния труд на фирмено и секторно ниво посредством социален диалог.</p>	<p>ЦЕЛЕВА ГРУПА</p> <p>Наръчникът е предназначен предимно за представителите на синдикатите, поради необходимостта от по голяма осведоменост на работниците и техните представители, за да предложат и стимулират проактивно управление на бъдещето в предприятията или производствените зони, в които работят и действат.</p>
<p>ОБХВАТ</p> <p>Наръчникът:</p> <ul style="list-style-type: none"> • предоставя информация, инструменти и показатели с цел на осведомеността и инициативността на синдикатите, • подчертава демократичното участие на синдикатите в процесите, свързани с прехода, и значението на социалния диалог. <p>Концепцията за справедлив преход включва трансформация към икономика, в която са балансирани трите компонента на класическите модели за устойчивост (хора-планета-печалба). Този наръчник предоставя инструменти за въвеждане на екологичните съображения (планета) в ежедневната работа на синдикатите, а също така включва някои инструменти за анализ на социално-икономическия контекст (хора - печалба).</p>	<p>СТРУКТУРА</p> <p>Наръчникът се състои от:</p> <ul style="list-style-type: none"> • въвеждащ раздел, който предоставя информация за концепцията за справедлив преход, политиките, настоящата ситуация, финансовите ресурси, правата на информация и консултация, както и възможностите за обучение и финансиране във връзка със справедливия преход. • добри практики за справедлив преход от всяка държава партньор по проекта • инструменти за анализ за самостоятелно използване от представителите на синдикатите, за да оценят/анализират ситуацията в техните предприятия и/или на местно ниво във връзка със справедливия преход, да определят критичните аспекти и възможности и да стимулират колективни и/или индивидуални действия. Инструментите са разпределени в три области на приложение (показатели): <ul style="list-style-type: none"> ○ отношенията/договарянето с предприятието (предприемачите), ○ отношенията с работниците, които те представляват, ○ отношенията с територията. • Предложения за възможни действия • Речник с ключови понятия за справедлив преход. В рамките на текста термините в речника са посочени както в примера в скоби (пример: речник). <p>Концепциите, свързани със страниците извън документа, са посочени като в примера в скоби (пример: → LINK)</p>

СПРАВЕДЛИВ ПРЕХОД: ОСНОВНИ ФАКТИ И ЦИФРИ

КАКВО ПРЕДСТАВЛЯВА СПРАВЕДЛИВИЯТ ПРЕХОД?

За да се ограничи *глобалното затопляне*, икономиката ще трябва да се промени много през следващите години. Целта на европейския "зелен курс" е до 2050 г. европейската икономика да стане *въглеродно неутрална*. Терминът "справедлив преход" се отнася до пътя, по който поемаме, за да осъществим тази трансформация. Основният принцип на справедливия преход е идеята, че една *устойчива икономика* трябва да бъде не само екологична, но и социално справедлива. Справедливият преход първоначално е в синдикалната концепция, която е включена в Парижките споразумения за климата (2015 г.) и в Европейската зелена сделка. В един справедлив преход силната социална политика и амбициите в областта на климата вървят ръка за ръка, за да се гарантира, че никой няма да бъде изоставен.

Целта на справедливия преход е да се намалят *емисиите* и да се повиши производителността на ресурсите, като същевременно се запази и подобри заетостта, да се максимизират положителните ефекти за работниците и общностите, в които компанията работи, и да се улеснят корпоративните действия за оптимизиране на възможностите за развитие на нисковъглеродния бизнес.

Според Европейския синдикален институт (ETUI) "справедливият преход" се е превърнал в основна концепция на стратегията за "*икономика с нулеви въглеродни емисии*". Знаем, че преходът към по-голяма устойчивост е необходим. Като синдикати трябва да гарантираме, че този преход няма да задълбочи още повече настоящите неравенства, които вече са засилени от небалансираното капиталистическо развитие и неуправляемата глобализация.

Пътят, който вероятно помага за социалната устойчивост на процесите на справедлив преход, е този, предвиден от МОТ

(Международната организация на труда), която в своите Насоки за 2015 г. определя 5 стълба:

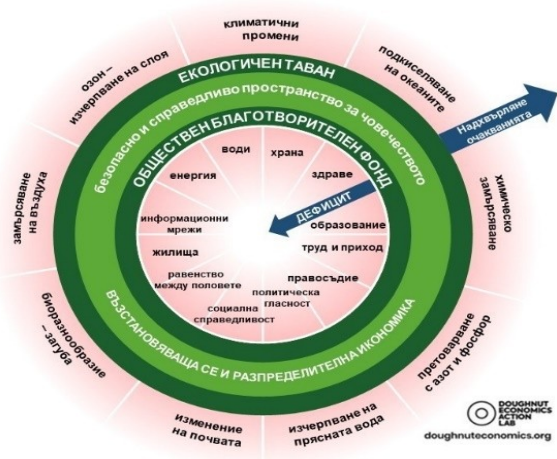
1. участие и диалог на всички нива;
2. инвестиции в създаването на работни места и трансформация чрез политики за ниски въглеродни емисии и инвестиции в инфраструктура;
3. активни политики в областта на труда и програми за обучение с цел придобиване на нови умения, които да съпътстват работниците в прехода;
4. зачитане на синдикалните и правата на човека: никоя работа не може да бъде зелена, ако не е достойна;
5. мрежа от социални амортизатори за работниците, които са негативно засегнати от прехода.

През 2017 г. Международната конфедерация на профсъюзите (МКП) също представи публикация с някои практически предложения за правилен преход, включваща:

- инвестиране в работни места: възможности за достойни работни места в сектори, които намаляват емисиите и помагат на общностите да се *адаптират към изменението на климата*;
- зачитане на приноса на работещите в областта на изкопаемите източници на енергия за днешния успех и осигуряване на подкрепа за доходите им, възможности за преквалификация и преразпределение, както и сигурни пенсии за по-възрастните работници;
- инвестиране в обновяване, за да вдъхне надежда и доверие в регионите и общините, които са в челните редици на *енергийния преход*, индустриалната трансформация или са засегнати от въздействието на климата;
- подкрепяне на *иновациите и споделянето на технологии*, за да се даде възможност за бърза трансформация на енергийното и бизнес производство;

- насърчаване на **социалния диалог** с всички **заинтересовани страни** и използването на колективното договаряне с работниците и техните синдикати за промяна на работното място, повишаване на производителността и развитие на уменията.

Моделът "поничка" на британския икономист Кейт Роуърт рисува картина на това как трябва да изглежда една устойчива икономика след справедлив преход. Устойчивата икономика взема предвид две граници: социалната основа и екологичния таван. В една устойчива икономика няма място за практики на **социален дъмпинг** и се зачитат границите на планетата. Справедливият преход е борбата за социално и екологично устойчиво общество².

Синдикатите играят важна роля в борбата за справедлив преход, разбира се, трябва да продължим да пазим социалните права на работниците. Социалната основа е нашата класическа област на действие. Наред с това трябва да помагаме и за опазването на екологичния таван, тъй като ако не го направим, ще застрашим бъдещето си. Преходът към климата ще върви стъпка по стъпка, както всяка голяма обществена промяна.

За да се гарантира справедлив преход, всяка стъпка трябва да отговаря на следните критерии:

- **Амбициозност**
Няма работни места на мъртва планета. Климатът, подходящ за живот, е необходимо условие, за да се осигури процъфтяваща икономика с добри работни места. Затова всяка стъпка трябва да бъде достатъчно амбициозна, за да се постигнат целите на Парижкото споразумение относно климата.
- **Социална справедливост**
Никой не трябва да бъде изоставен. икономика не трябва да бъде стъпка назад за работниците. Зелените работни места трябва да бъдат добри работни места и където е необходимо, трябва да се вземат допълнителни социални мерки, за да се гарантира, че никой няма да остане назад.
- **Демократичност**
Нищо за нас без нас. Работниците и синдикатите трябва да бъдат консултирани и включени на всяка стъпка по пътя към зелен преход в света на труда, и то на всяко ниво (предприятие, сектор, регион, ...).

Целта на този наръчник е да предостави на синдикатите набор от конкретни инструменти, които да им помогнат да предприемат стъпки към зелена икономика в тяхната компания, сектор или регион.

² За допълнително четене: Raworth K. (2017), "Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist", Random House

ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА НА ПРЕХОДА

Насоки за справедлив преход към екологично устойчиви икономики и общества за всички (МОТ, 2015 г.)

При прехода към екологично устойчиви икономики и общества трудовият свят може да се възползва от някои **големи възможности**, а именно:

(а) нетни печалби при общата заетост от реализирането на потенциала за създаване на значителен брой допълнителни достойни работни места чрез инвестиции в екологично устойчиво производство и потребление и управление на природните ресурси;

(б) подобрения в качеството на работните места и доходите в голям мащаб от по-продуктивни процеси, както и по-екологични продукти и услуги в сектори като селското стопанство, строителството, **рециклирането** и туризма;

(в) социално приобщаване чрез подобрен достъп до достъпна, екологично устойчива енергия и плащания за екологични услуги, например, на такива от особено значение за жените и жителите на селските райони;

Но също така е изправен пред някои **сериозни предизвикателства**, като например:

(г) икономическо реструктуриране, което води до разселване на работници и евентуална загуба на работни места, както и създаване на работни места, свързани с екологизирането на предприятията и работните места;

(д) необходимостта предприятията, работните места и общностите да се **адаптират към измененията в климата**, за да се избегнат загубата на активи и средства за препитание и принудителната миграция;

(е) неблагоприятните последици за доходите на бедните домакинства от по-високите цени на енергията и стоките.

Предвид мащаба и спешността на тези предизвикателства в областта на околната среда и заетостта е ясно, че светът няма да разполага нито с ресурси, нито с време, за да се справи с тях поотделно или последователно. Съвместното им решаване не е опция, а необходимост.

ЕВРОПЕЙСКИЯТ СЪЮЗ И СПРАВЕДЛИВИЯТ ПРЕХОД

От миналия век насам са проведени дълъг списък от преговори за климата както на ниво Европейски съюз, така и на ниво ООН в [интерактивна хронология](#).

От изключителна важност в рамките на тази траектория е приемането на [17-те цели за устойчиво развитие](#) от ООН през 2015 г.: универсален призив за действие за прекратяване на бедността, опазване на планетата и гарантиране, че до 2030 г. всички хора ще се радват на мир и благоденствие. На 12 декември същата година 196 страни на *COP 21* в Париж приеха т.нар. [Парижко споразумение](#): забележителност в многостранния *процес по изменение на климата*. Всъщност за първи път едно обвързващо споразумение обединява всички държави в обща кауза за предприемане на амбициозни усилия за справяне с *изменението на климата* и адаптиране към неговите последици. Неговата цел е да се ограничи *глобалното затопляне* значително под 2, за предпочитане до 1,5 градуса по Целзий, в сравнение с прединдустриалните нива.

За да постигнат тази дългосрочна температурна цел, държавите се стремят да достигнат възможно най-скоро глобален връх на емисиите на *парникови газове*, за да постигнат *неутрален по отношение на климата* свят до средата на века.

Парижкото споразумение за климата: ключови моменти

Неотдавна ангажиментът на Европейския съюз да подкрепи глобалната трансформация в областта на климата и енергетиката намери израз в [Европейския зелен пакт](#) на ЕС (11 декември 2019 г.), в която изрично се посочва европейската стратегия за превръщане на Съюза в модерна, ресурсно ефективна и конкурентоспособна икономика.

Какво е Европейският зелен пакт?

Европейският зелен пакт има за цел да **подобри благосъстоянието на хората**. Превръщането на Европа в неутрална по отношение на климата зона и опазването на естественото ни местообитание ще е от полза за хората, планетата и икономиката. Никой няма да бъде забравен.

ЕС:

Ще стане неутрална по отношение на климата зона до 2050 г.

Ще защитава човешкия живот, животните и растенията, като намали замърсяването

Ще подпомогне предприятията да станат световни лидери в областта на чистите продукти и технологии

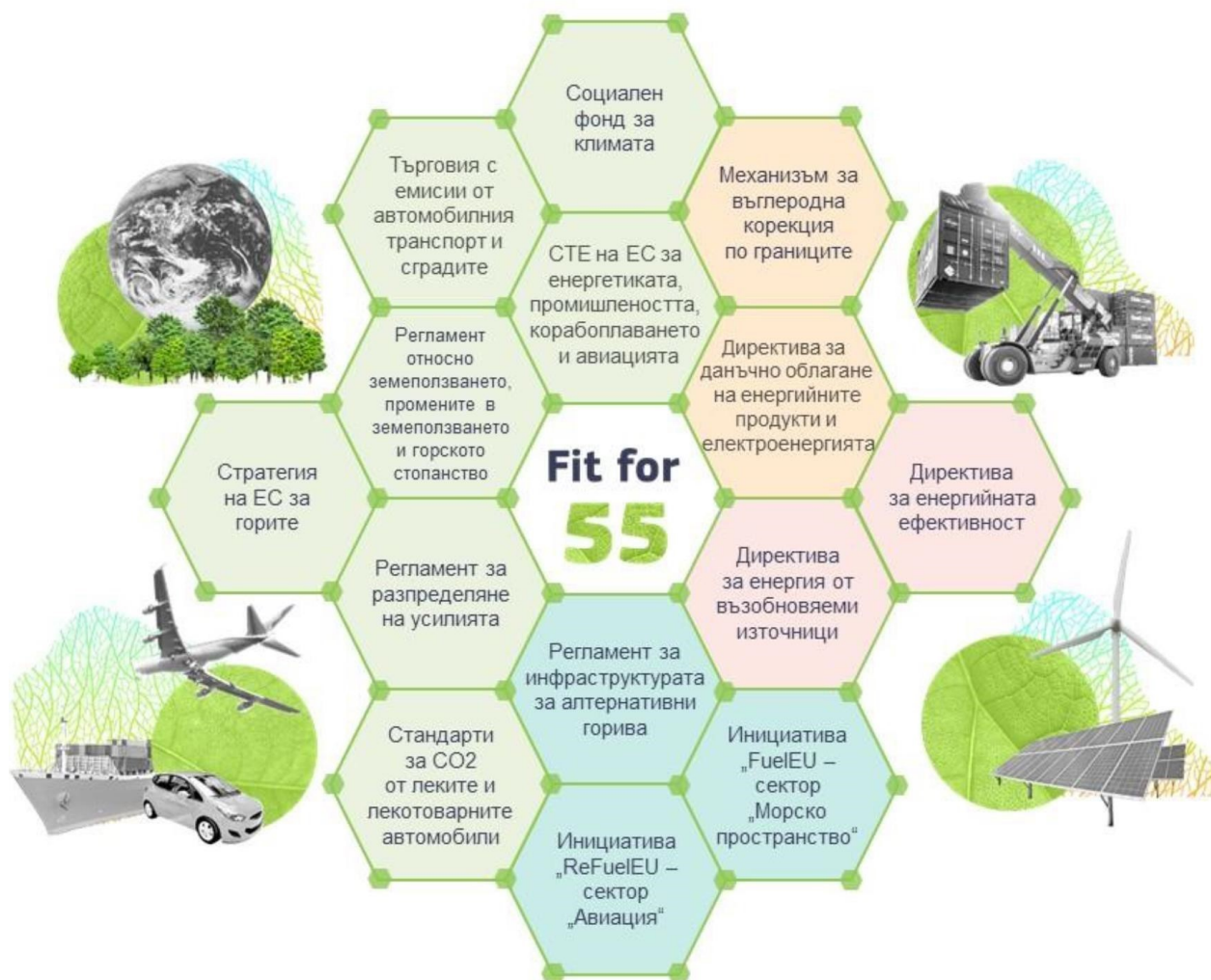
Ще спомогне за осигуряването на справедлив и приобщаващ преход

(Вижте цялата брошура на: https://ec.europa.eu/info/publications/factsheets-european-green-deal_bg)

Всички 27 държави-членки на ЕС се ангажираха да превърнат ЕС в първия континент с **неутрален климат** до 2050 г. И за да постигнат това, те се ангажираха да намалят емисиите с поне 55 % до 2030 г. в сравнение с нивата от 1990 г. Това са правни задължения, заложи в първия **Европейски закон за климата**. Това създава нови възможности за иновации, инвестиции и работни места.

Ценообразуване	Цели	Правила
<ul style="list-style-type: none">• По-силна схема за търговия с емисии, включително във въздухоплаването• Разширяване на търговията с емисии, за да включи корабоплаването, автомобилния транспорт и сградите• Актуализирана Директива за данъчно облагане на енергийните продукти и електроенергията• Нов механизъм за въглеродна корекция по границите	<ul style="list-style-type: none">• Актуализиран Регламент за разпределяне на усилията• Актуализиран Регламент относно земеползването, промените в земеползването и горското стопанство• Актуализирана Директива за насърчаване на използването на енергия от възобновяеми източници• Актуализирана Директива относно енергийната ефективност	<ul style="list-style-type: none">• По-строги показатели за емисиите на CO₂ на леки и лекотоварни автомобили• Нова инфраструктура за алтернативни горива• ReFuelEU: По-устойчиви авиационни горива• FuelEU: По-чисти морски горива
Мерки за подкрепа		
<ul style="list-style-type: none">• Използване на приходи и регулации за насърчаване на иновациите, изграждане на солидарност и смекчаване на последиците върху уязвимото население, по-специално чрез новия Социален фонд за изменението на климата и увеличените средства на Модернизационния фонд и Фонда за иновации.		

ЕВРОПЕЙСКИ ЗЕЛЕН ПАКТ

#EUGreenDeal

Вижте още на:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0550&from=HR>

Хронология – Европейски зелен пакт и пакет „Подготвени за цел 55“:

<https://www.consilium.europa.eu/bg/policies/green-deal/timeline-european-green-deal-and-fit-for-55/>

НАСТОЯЩАТА СИТУАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ

За да се запознаем със ситуацията в България по отношение на екологичния преход и на целите, поставени на европейско ниво, е необходимо да наблюдаваме развитието на редица измерения, като например:

ФАКТОРИ ОКОЛНА СРЕДА	ЧОВЕШКИ ФАКТОРИ
въздух, земя, гори, прясна вода, сухоземни екосистеми, морски екосистеми, климат, <i>биоразнообразие</i>	енергетика, селско стопанство, транспорт, промишленост, отпадъци, миграция, неравенства, здраве, храни, политики, <i>кръгова икономика</i> , финанси и кредити, образование, търговия и пазари, потребление

Национално законодателство и национална правна рамка:

Съществуват ратифицирани европейски норми, които България трябва да спазва. Всички европейски директиви за информиране и консултиране, приети до 2006 г., са транспонирани (адаптирани) в българското законодателство в периода 1997-2006 г. чрез промени в Кодекса на труда и промени в други, специализирани закони. След приемането на България в ЕС, след 2007 г. други директиви са допълнително адаптирани.

Съгласно Кодекса на труда в България съществува специален орган – Общо събрание на работниците и служителите или Събрание на пълномощниците. Освен че има изборителните права на почти всички видове представители на работниците и служителите (с изключение на синдикатите), общото събрание/събранията на пълномощниците има и някои по-обща информационни и консултативни функции. Информирани и консултиране в България, съгласно изискванията на Европейска директива 14/2002 – извършва се в предприятия с 50 или повече работници и служители, чрез избор на 50 или повече работници и служители, чрез общо събрание или събрание на пълномощниците на представителите за информиране и консултиране. Директивата, позволява на общото събрание/събранията на пълномощниците да делегира правата за информиране и консултиране на синдикатите в предприятията и техните управителни органи. В повечето от този вид предприятия с – функции по информиране и консултиране, се случва с участието на управителните органи на синдикатите или, по-специално, избрани от или събрания на синдикатите.

Законът за енергия от възобновяеми източници /ВЕИ/	за пълно хармонизиране на разпоредбите на Директива 2009/28/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 април 2009 г. за насърчаване използването на енергия от възобновяеми източници, както и за изменение и последваща отмяна на директиви.
2001/77 / ЕО и 2003/30 / ЕО, и съгласно §2 от Преходните и заключителните разпоредби	законът официално въвежда изискванията на тази директива.
Въпросите, свързани с прилагането на духа на директивата, не са приложени в закона.	

Във връзка с ВЕИ от значение са и редица други нормативни актове, свързани с енергетиката и териториалното устройство, както и със специфичното законодателство в областта на околната среда, по-специално във връзка с качеството на въздуха и управлението на отпадъците.

Спецификата на технологичния процес предвижда производството да се осъществява в рамките на регулираните територии, без да е необходимо да се променя предназначението на селскостопанските гори и горските територии и без да се предвиждат допълнителни процеси и съоръжения (например за производство на електроенергия и топлинна енергия).

Процеси, свързани с използването на възобновяеми енергийни източници

Връзка с

- националните енергийни приоритети
- централизиран контрол и отчитане
- основни национални стратегии и програми, свързани с производството и потреблението на енергия от ВЕИ
- изграждане на съоръжения за производство на електроенергия чрез фотоволтаични/фотоволтаични инсталации

Политика на Република България в областта на околната среда (институционално и правно)

Включва институции, които имат отношение към националната стратегия за устойчиво развитие:

- Министерство на околната среда и водите – отговаря за: разработването и прилагането на националната политика в областта на околната среда; изготвянето на правна и регулаторна рамка в следните области: качество на водите и въздуха, управление на отпадъците, опазване на природата; управление на защитените територии и др.
- Изпълнителната агенция по околна среда е специализирана организация към горепосоченото министерство. Тя има следните основни функции: изпълнителна, контролна, регулаторна и мониторингова;
- Регионални органи на Министерството на околната среда и водите: - Регионални инспекции по околната среда и водите; - Басейнови дирекции за управление на водите; - Дирекции на националните паркове, които провеждат държавната политика за съответните региони и територии.
- Министерството на здравеопазването, Министерството на земеделието и храните, Министерството на регионалното развитие и благоустройството, Министерството на транспорта, Националната агенция за енергийна ефективност и т.н., както и областните и общинските съвети и органите на местното самоуправление, а също така неправителствените организации и научните институти.

Законодателство за опазване на околната среда в България (правна рамка)

Общо (хоризонтално)	Секторно (вертикално)
включва Закона за опазване на околната среда, който заедно с подзаконовите нормативни актове (наредби) е основният гарант за постигане на екологичните цели за устойчиво развитие.	обхваща следните сектори: качество на въздуха; качество на водата; управление на отпадъците; управление на опасни химикали и пестициди и др.

ПОДХОДИ към политиката в областта на околната среда

Един от основните механизми за планиране и управление в областта на околната среда. Основната цел на подхода е да се въведе определена отговорност за предотвратяване и отстраняване на последиците от икономическата дейност върху околната среда чрез прилагане на правни и административни инструменти.

Регулаторен	Информационен
Регулаторните инструменти включват норми и стандарти, правни забрани и административни предписания и ограничения.	Информационните инструменти включват задължителен одит, задължително етикетирание и програми за сертифициране на продукти и др.

Спазване на механизма за справедлив преход в България

Емисиите на парникови газове в България са намалели с приблизително 52 % през 2009 г. в сравнение с нивата от 1988 г. Факторите за това са:

- преход към пазарна икономика;
- реструктуриране на промишлеността;
- либерализацията на енергийните пазари.

Мобилизиране на средства за Фонда за справедлив преход:

- териториалните планове за справедлив преход трябва да бъдат изготвени за областите, определени като най-засегнати в диалог с ЕК;
- плановете трябва да са в съответствие с интегрирания национален план в областта на енергетиката и климата и да бъдат одобрени от ЕК;
- в плановете следва да се посочат социалните, икономическите и екологичните предизвикателства и да се предоставят подробни данни за нуждите от икономическа диверсификация, преквалификация и възстановяване на околната среда.

Министерството на енергетиката	Министерство на регионалното развитие и благоустройство
отговорното ведомство за изпълнението на необходимите дейности, свързани с изготвянето на териториални планове за справедлив преход във връзка с изпълнението на инвестиции по Механизма за справедлив преход (Решение № 211 на Министерския съвет от 26 март 2020 г.).	отговорното ведомство за осигуряване на изпълнението на териториалните планове за справедлив преход чрез Фонд "Регионално развитие" (2021-2027 г.) (Решение № 634 на Министерския съвет от 8 септември 2020 г.).

България кандидатства и получи подкрепа за изготвянето на справедливи планове за преход по Програмата на ЕС за подкрепа на структурните реформи на Европейската комисия за трите региона с активен възгледобивен сектор – Стара Загора, Кюстендил и Перник. Очаква се избор на консултант от страна на ЕК. (Решение № 202 на Министерския съвет от 25 март 2020 г.)

Допълнителни региони на ниво *NUTS 3* (области), определени като силно засегнати, са Сливен, Ямбол, Хасково, Бургас, Варна, Ловеч, Габрово, Търговище. За тях е сключено споразумение с Международната банка за възстановяване и развитие за изготвяне на териториални планове за справедлив преход. (Протоколно решение № 56 на Министерския съвет от 30 септември 2020 г.)

България има проблеми с развитието на Европейските икономически и инвестиционни фондове и с техническото ниво. Вижда се, че България не използва оптимално европейските механизми, за да се

подготви за предизвикателствата на климата и да осигури енергия и енергийна ефективност за прехода.

Децентрализираните решения и активното гражданско участие продължават да се подценяват и са изправени пред решения за гъвкавост относно енергийната бедност. Европейската схема за търговия с емисии ще има пряко въздействие върху гражданите, за разлика от производството и потреблението на енергия.

Реализирането на механизми и използването на средства, както и приемането на мерки за опазване на околната среда и мерки за адаптиране към изменението на климата	
2014-2020 г.	до 2027 г.
процентът на усвоените средства спрямо планираните и одобрените е малко под 50 %.	необходимо е планиране, проектна дейност и ясни приоритети, както и обществено съгласие в българското общество за реализирането на тези проекти. Включването на секторите "Транспорт" и "Строителство" ще доведе до необходимия социален ефект. Социалният фонд за климата трябва да стартира през 2024 г., а през 2025 г. да бъдат включени секторите "Транспорт" и "Строителство". Очакваме тук да бъдат предоставени мерки и компенсаторни механизми (необходимо е държавно съфинансиране).

- Правителството и общините се надяват, че България ще премине по-бързо към ВЕИ и водород, съчетани с по-висока енергийна ефективност – за постигане на енергийна независимост.
- Правителствата и голяма част от населението се опасяват, че намаляването на изкопаемите горива ще доведе до огромна безработица в определени региони.
- Енергийната криза и сегашното увеличение на цените на горивата за потребление ще бъдат много важна стъпка за целите на климата, не само в България, а и в много други страни по света.
- Необходимо е бързо, социално приемливо отделяне на сектори като енергетиката, промишлеността и авиацията. Същевременно трябва да се подкрепят най-уязвимите домакинства и малки предприятия в енергийния преход, чрез средства от Националния Социален план за климата.
- Съществува риск от значително забавяне на спирането на използването на въглища до 2030 г.

Реалността на „зеления преход“ в България

- Министерството на околната среда и водите затваря някои от инсталациите за сероводород в страната, след като десетилетия наред не са били изградени филтри, според изискванията на ЕС. Като следствие България е осъдена в Съда на Европейския съюз.
- За пореден път страната е изправена пред енергийна криза и започва диалог за шистовия газ.
- Горите в България се изсичат тайно – зелената среда в България се унищожава.
- Налице е тенденция за бетониране на природните ресурси.
- Изграждане на възобновяеми енергийни източници – фотоволтаици в нарушение на европейските стандарти, напр. върху земеделски земи.
- Пропуснати десетилетия за 100-150 000 души (работници и техните семейства) от определени региони (Стара Загора) при обновяването на комплекс "Марица Изток" във връзка със зеления преход. Средствата за това не са използвани. Обслужване на олигархични интереси в областта

на енергетиката. Перките на генераторите не са съобразени с миграциите на птиците и им пречат.

Зеленият преход ще засегне най-вече **Югоизточна България**, както и части от **Западна България**. Това е загуба на поминък – работни места в рудодобива. В по-малка степен това е свързано с използването на ядрената енергия и специалистите, работещи в тази област (**Северна България**). Ще има и увеличение на цената на електроенергията.

Обвързаност с прехода, поради:

- техническа изостаналост, остарели технологии, които замърсяват околната среда;
- огромна част от звената в енергетиката ще трябва да спрат (повишаване на цената на електроенергията; внос на електроенергия);
- голямата гъстота на население само в (Южна и Централна България). Ако предприятията бъдат закрити, всички в района на комплекс "Марица Изток" ще загубят работата си;
- Неспособността на Българската икономика да приеме нови работници;
- Добивът на въглища (на местно ниво) и производството на електроенергия ще бъдат затруднени, както и техните сектори на услугите.

Гъстота на заетостта и рискови работни места:	
Общо	рисковите работни места са около 120 000-130 000
Статистически данни (2019 г.)	най-ниска е гъстотата на работните места в районите на Северозападна и Североизточна България, както и в Южния централен район
Няма данни	някои от работниците са наети без трудов договор
в най-бедните региони на България (Северозападен и Южен централен)	работниците са изложени на специфични рискове поради своята възраст, произход, пол, физическо състояние или статут в предприятието. Тези хора са по-уязвими от останалите главно поради нивото на образованието си и трудностите при преквалификация.

През май 2021 г. КТ "Подкрепа" представи на ниво министерства и парламент предложението на Техническият университет за улавяне и оползотворяване на въглероден диоксид. Документът е изготвен от университетски преподаватели от Минно-геоложкия университет и ТУ. Проектът се подкрепя от ТЕЦ-овете и мините в комплекса "Марица изток", тъй като това е шанс за тях да продължат дейността си, поне докато не се намери техническа алтернатива за енергийната ни система и социално-икономическо решение.

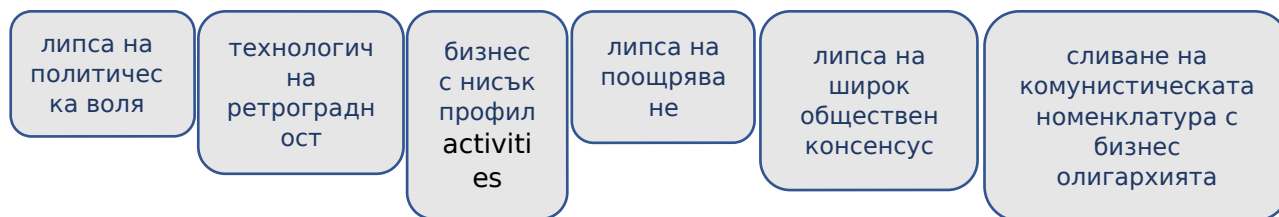
Комплексът **"Марица Изток"** работи, но се ситуацията се усложнява усложнява. Има три измерения:

- Синдикат;
- Социално измерение;
- Темата за националната сигурност.

Неслучайно България се съгласи да увеличи темпа на намаляване на въглеродните емисии от 40 на 55% – процесът може само да бъде забавен, но не и спрял. Необходим е план за обучение и преквалификация на работниците, които ще бъдат пряко засегнати от тези промени.

Реалната ситуация в България по отношение на добрите практики във връзка със справедливия преход: на лице са много нива на изоставане спрямо посткомунистическите общества в бившия Източен блок. На много места официално обявените добри практики, дори тези за зелени модели и

подобряване на положението на работниците, са псевдодействия, просто имитация на грижа. През последните 30 години имаше няколко пречки за това:

Обобщено за България и Справедливия преход:

- Трябва да се наблегне на повече социален диалог;
- Разширяване на социалния диалог по въпросите на околната среда и справедливия преход;
- Разясняване на значението на екологията и необходимостта от Зелен преход - в българския контекст това не е ясно на повечето хора;
- Утвърждаване на Зеления преход и Корпоративната отговорност като елементи на дължимата корпоративна репутация - в смисъл на задължително условие за участие в обществени поръчки, достъп до грантове и др. обществени преференции към фирмите.
- Необходимост от планиране на политиките на регионално ниво;
- Управленски структури, които да гарантират участието на служителите;
- Ускоряване на използването на нисковъглеродни технологии;
- Опитната работна сила да бъде предимство при преминаването на регионите към нисковъглеродна икономика;

Необходимо е да се засили местната подкрепа за декарбонизацията, като се смекчи социалното ѝ въздействие и се увеличат максимално ползите от нея.

ЗА ПРОСЛЕДЯВАНЕ НА РАЗВИТИЕТО НА ТЕЗИ ФАКТОРИ, МОГАТ ДА БЪДАТ НАМЕРЕНИ СЛЕДНИТЕ ДАННИ:	
В ПРОУЧВАНИЯ И ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ДОКЛАДИ	<p>Изследвания – Доклади и анализи: https://csd.bg/bg/events/event/zelenijat-prekhod-na-blgarija-dlgosrochni-scenarii-za-dekarbonizacija/ https://csd.bg/bg/publications/publication/policy-brief-no-92-lost-in-transition-bulgaria-and-the-european-green-deal/ https://www.investor.bg/energetika/472/a/zeleniijat-prehod-e-predizvikelstvo-za-energiinite-mreji-v-stranata-352106/ https://3e-news.net/bg/a/view/27193/cop26-i-zelenija-prehod-v-bylgarija</p>
В ПЛАНИРАНЕТО НА ПОЛИТИКАТА ИЛИ ДРУГИ ИНСТИТУЦИОНАЛНИ И ИЗТОЧНИЦИ (ПРОУЧВАНИЯ, МЕРКИ, УСЛУГИ, ДИРЕКТИВИ, КОНСУЛТАЦИИ, ДОКЛАДИ, СПОРАЗУМЕНИЯ, УКАЗИ, НАСОКИ, СТИМУЛИ).	<p>Опазване на околната среда (субсидии и освобождаване от данъци) Възможности за субсидиране: https://www.minfin.bg/upload/10800/Taxation_and_energry_efficiency.pdf https://move.bg/accelerate-green2022 Доклади на министерства: https://eea.government.bg/bg/soer/2011/finances https://www.moew.government.bg/bg/nacionalno-zakonodatelstvo/ https://www.moew.government.bg/bg/ministerstvo/strategicheski-celi/prioriteti-za-2022/prioriteti-v-nacionalnata-politika-za-opazvane-na-okolnata-sreda-prez-2022-g/ Анализи на възможностите за подкрепа на мерки за устойчив бизнес: http://www.researchgate.net/publication/355170555_KORPORATIVNA_PROZRACNOST_ANALITICEN_DOKLAD_BLGARIA_2021_Corporate_Transparency_Report_Bulgaria#read</p>

	https://ecofund-bg.org/bg/%d0%bd%d0%b0%d1%87%d0%b0%d0%bb%d0%be/ Публични стимули за предприятията: https://investsofia.com/investment-incentives/ https://bbr.bg/bg/produkti-i-uslugi/produkti/finansirane-za-zelena-energiya/
В УТВЪРДЕНИ СТАТИСТИЧЕСКИ БАЗИ ДАННИ:	Емисии на CO2 по сектори в България: https://www.worldometers.info/co2-emissions/bulgaria-co2-emissions/ България: емисии на CO2: https://nsi.bg/bg/content/2550/%D0%B8%D0%B7%D1%82%D0%BE%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B8-%D0%BD%D0%B0-%D0%B5%D0%BC%D0%B8%D1%81%D0%B8%D0%B8 Статистики: https://www.investor.bg/energetika/472/a/bylgariia-e-s-nai-riazko-povishenie-na-vyglernodnite-emisii-v-es-prez-liatoto-na-2021-g-345943/
СПИСАНИЯ И ПЛАТФОРМИ ЗА РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ИНИЦИАТИВИ, ПРИМЕРИ И ДОБРИ ПРАКТИКИ:	Международни конференции и форуми на тема "Зеленият преход в България": https://uni-plovdiv.bg/news/news/1062/ https://arcfund.net/bg/category-events/osemnadeseti-natsionalen-inovatsionen-forum/ Инициатива на Столична община за Зеления преход: https://nag.sofia.bg/Pages/SinglePublication/Xkh7089_0Jc%3d За добрите практики: https://ecologica.bg/ https://cor.europa.eu/bg/news/Pages/green-deal-going-local-call-for-best-practices.aspx https://www.bia-bg.com/event/view/30110/ https://www.aesbulgaria.com/bg https://cleantech.bg/ http://www.emic-bg.org/ https://www.bgeef.com/bg/

ФИНАНСОВИ РЕСУРСИ НА РАВНИЩЕ ЕС

Механизмът за справедлив преход (*ЈТМ*) – ключов инструмент, който гарантира, че преходът към **неутрална по отношение на климата** икономика ще се осъществи по справедлив начин, като никой няма да бъде изоставен - предоставя целева подкрепа за мобилизиране на около **55 млрд. евро за периода 2021-2027 г.** в най-засегнатите

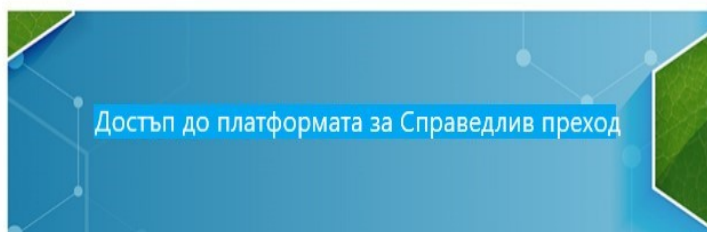
региони, за да се облекчи социално-икономическото въздействие на прехода. Механизмът за справедлив преход е насочен към социалните и икономическите последици от прехода, като се фокусира върху регионите, отраслите и работниците, които ще бъдат изправени пред най-големи предизвикателства, **чрез три стълба:**

→ Кой ще има полза?

Фондът "Справедлив преход" е финансов инструмент в рамките на политиката на сближаване, който има за цел да предостави подкрепа на области, изправени пред сериозни социално-икономически предизвикателства, произтичащи от прехода към **неутралност по отношение на климата**, и ще улесни прилагането на Европейската зелена сделка. Основните му цели са да облекчи въздействието на прехода чрез финансиране на диверсификацията и модернизацията на местната икономика и чрез смекчаване на негативните последици за заетостта. За да постигне целта си, Фондът за справедлив преход подкрепя инвестиции в области като цифровата свързаност, чистите енергийни технологии, намаляването на емисиите, възстановяването на промишлени обекти, **преквалификацията** на работниците и техническата помощ.

Платформата за справедлив преход

подпомага страните и регионите на ЕС в процеса на справедлив преход. Тя се състои от единна точка за достъп и бюро за помощ. Тя осигурява цялостна техническа и консултантска подкрепа. Органите и бенефициентите могат да получат достъп до нея, за да намерят всичко, което трябва да знаят за фондовете, включително за възможностите, съответните актуализации на нормативната уредба или специфични за сектора инициативи. Платформата също така насърчава активно обмена на най-добри практики между всички участващи **заинтересовани страни**, включително чрез редовни физически и виртуални срещи.

ДРУГИ ВЪЗМОЖНИ ПОТОЦИ НА ФИНАНСИРАНЕ

Редица други инструменти за финансиране на ЕС са на разположение за евентуална подкрепа на програми и проекти, насочени към справедлив преход.

- "Хоризонт Европа" (наука, изследвания, умения)
- Програма LIFE (опазване на околната среда)
- Иновационен фонд (чисти технологии)
- Модернизационен фонд (енергетика, за страни от ЕС с по-ниски доходи)

Ролята на банките в насърчаването на зелената икономика на ЕС

Банковата система има основна функция по отпускане на заеми и разпределяне на ресурси, като прехвърля икономически ресурси от вложителите към инвеститорите.

Ролята на банковата система във финансирането на икономическите и производствените дейности е движеща сила, особено за развитието на зеленото преобразуване на малките и средните предприятия, което е често подпомагано с публично финансиране.

За повече подробности ето едно изследване, фокусирано върху финансовата подкрепа на ЕС за справедлив преход, разработено от First CISL, федерацията на банковия сектор на CISL > [link](#)

ТАКСОНОМИЯ НА ЕС ЗА УСТОЙЧИВИ ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ

За да се постигне общ език и ясно определение на това какво е "устойчиво", през март 2018 г. Европейската комисия прие **ПЛАН ЗА ДЕЙСТВИЕ ПО УСТОЙЧИВО ФИНАНСИРАНЕ**, в който се призовава за създаване на обща система за класификация на устойчивите икономически дейности, наречена "таксономия на ЕС".

РЕГЛАМЕНТЪТ ЗА ТАКСОНОМИЯТА беше публикуван в Официален вестник на Европейския съюз на 22 юни 2020 г. и влезе в сила на 12 юли 2020 г. С него се установяват:

-критерии за екологично устойчиви икономически дейности (чл. 3); шест екологични цели (чл. 9).

Таксономията се прилага в две различни посоки:

- финансови институции, които предлагат финансови продукти на европейския пазар;
- нефинансови компании, които вече трябва да представят нефинансова декларация съгласно регламента за оповестяване на нефинансово отчитане (NFRD).

Цели 1 и 2 трябва да бъдат приети от:

- Финансовите институции до края на 2021
- нефинансови компании през цялата 2022

Цели от 3 до 6 трябва да бъдат приети от:

- финансови институции и нефинансови компании до края на 2022

ОТЧИТАНЕ НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ (От Директивата за нефинансово отчитане – *NFRD*) към Директивата за отчитане на корпоративната устойчивост – *CSRD*)

От 2014 г. законодателството на ЕС изисква определени големи компании (среден брой от 500 служители) да разкриват информация за начина, по който работят и управляват социалните и екологичните предизвикателства. Това помага на инвеститори, организации на гражданското общество, потребители, политици и други **заинтересовани страни** да оценят нефинансовите резултати на големите компании, и насърчава тези компании да развият отговорен подход към бизнеса.

ДИРЕКТИВА 2014/95/ЕС (НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА) – наричана още Директива за нефинансово отчитане (ДНСО) – се определят правилата за оповестяване на нефинансова информация и информация за многообразието от страна на определени големи предприятия. С тази директива се изменя Директива 2013/34/ЕС за счетоводството.

Източник: 2019, Research Report – Alliance for Corporate Transparency, с. 23

На 21 април 2021 г. Комисията прие **предложение за Директивата относно отчитането на предприятията във връзка с устойчивостта (ДКОУ)**, която беше одобрена в окончателния си вид на 10 ноември 2022 г. от Европейския парламент и на 28 ноември 2022 г. от Европейския съвет.

Новата Директива е разработена специално в контекста на Европейския зелен пакт и Програмата за устойчиво финансиране с цел да направи информацията за околната среда, социалната сфера и управлението по-прозрачна, за да насърчи частните инвестиции в зелено и социално отговорно финансиране на прехода.

Ограничението за прилагане на докладване за устойчивост е намалено до 250 служители (от 500

в Директивата за *NFRD*), докато други показатели също са разширени, за да се утрои броят на участващите европейски компании (приблизително 50 000).

Директивата за отчитане на корпоративната устойчивост има за цел да предприеме действия спрямо настоящите изисквания за отчитане и ограничения на Директивата за нефинансово отчитане, за да гарантира, че инвеститорите, гражданското общество и други заинтересовани страни имат достъп до информацията, от която се нуждаят, като същевременно насърчава компаниите да развият отговорен подход към бизнес и не им налага прекомерни изисквания за отчетност.

→ [Официална страница на Европейския съвет относно одобрението на Директивата CRSD и пътната карта за прилагане](#)

ФИНАНСОВИ РЕСУРСИ НА НАЦИОНАЛНО РАВНИЩЕ

Следвайки препоръките на MOT³, правителствата, в консултация със социалните партньори, следва да:

- да интегрират устойчивото развитие и справедливия преход в макроикономическите политики и политиките за растеж;
- да съгласуват икономическия растеж със социалните и екологичните цели;
- да приемат подходящи разпоредби и инструменти;
- да инвестират публични средства в екологизиране на икономиката;
- да разработят търговски и инвестиционни политики.

Източници на финансиране за България

Европейската комисия одобрява плана на България за възстановяване и устойчивост на стойност 6,3 млрд. евро – сега зеленият и цифровият преход на България са осигурени.

В оценката на Комисията се констатира, че:	<ul style="list-style-type: none">• Планът на България отделя 59 % от общия размер на отпускнатите средства за мерки в подкрепа на целите в областта на климата. Това включва значителни инвестиции за ускоряване на декарбонизацията на енергийния сектор, утрояване на производството на електроенергия от възобновяеми енергийни източници до 2026 г., изграждане на големи мощности за съхранение на електроенергия, намаляване на емисиите на парникови газове в енергийния сектор с 40 % до 2025 г. и определяне на рамка за постепенно спиране на използването на въглища. Планът обхваща и подкрепа за енергийно ефективно обновяване на сградния фонд, както и целенасочени реформи за улесняване на тези инвестиции. Насърчава се и устойчивият транспорт и т.н.
	<ul style="list-style-type: none">• В плана на България е посочено, че тя отделя 26 % от общия размер на отпускнатите средства за мерки в подкрепа на цифровия преход. Това включва инвестиции в цифрова свързаност, цифрови умения, цифровизация на публичната администрация и на бизнеса, както и цифровизация на транспортния и енергийния сектор и др.
Преходни	<ul style="list-style-type: none">• България има право да получава финансиране от структурния и кохезионния фонд

³ MOT, Насоки за справедлив преход към екологично устойчиви икономики и общества за всички, Женева, (2015).

източници на финансиране в България	на ЕС. Програмите за финансиране от ЕС са насочени както към публичния, така и към частния сектор в България. За периода 2014-2021 г. на българската икономика са предоставени 15 млрд. евро от европейските структурни и кохезионни фондове.
	<ul style="list-style-type: none"> • Част от тези средства - около 2,9 млрд. евро - трябваше да бъдат осигурени от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони, за да бъдат използвани за развитието на селското стопанство, възобновяемите енергийни източници, туризма и обновяването на инфраструктурата в селските общини в България.

ЕС е източник на финансиране чрез различни фондове, но за съжаление институциите и местните власти в България са пасивни по тези въпроси.

Осемте програмни сектора, в които България има достъп до финансиране от ЕС, понастоящем са:

- Регионално развитие
- Конкурентоспособност
- Транспорт
- Околна среда
- Административен капацитет
- Човешки ресурси
- Техническа поддръжка
- Програма за развитие на селските райони

Проекти на малки и средни предприятия могат да кандидатстват за финансиране в рамките на следните програми:	
Конкурентоспособност	основно проекти за инвестиции в модернизация на промишлени съоръжения, иновации, технически прогрес, включително сертифициране по <i>ISO</i>
Човешки ресурси	инвестиционни проекти, осигуряващи нови работни места, подобряване на ефективността на работата и качеството на обучението на оперативния персонал, както и повишаване на адаптивността на работниците и подобър достъп до пазара на труда
Програма за развитие на селските райони	инвестиционни проекти, насочени към работа в селските райони в областта на селското стопанство, туризма, възобновяемите енергийни източници и др.

Фондове за екология и зелен преход в България

Това са финансови средства от оперативните програми на ЕС - те постъпват в ресорните министерства – например Министерството на околната среда и водите предоставя схеми за разпределението им. Първоначално парите в България отиваха в държавната администрация. В момента парите за екология отиват при няколко големи (частни структури) неправителствени организации. (Виж повече на: <https://www.fmfib.bg/bg/fi/20-financingwith-risksharing/12-urban-development-fund>)

ПРАВАТА ЗА ИНФОРМИРАНЕ И КОНСУЛТИРАНЕ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕДСТАВИТЕЛИТЕ НА СИНДИКАТИТЕ (в България и нейните региони)

Демокрацията на работното място е жизненоважна за изграждането на отговорно и устойчиво възстановяване за всички. Действията за укрепване на правата на работниците за информиране, консултиране и участие следва да бъдат включени в цялостна синдикална стратегия за възстановяване от пандемичната криза. [...] Тези права следва да бъдат обвързани с целите и приоритетите на синдикатите по инструмента "следващо поколение ЕС", по Европейската зелена сделка и с прилагането на Европейския стълб на социалните права, Индустиалната стратегия и др.⁴

Задължително е синдикалните организации да участват в прехода към декарбонизация и да оказват влияние върху него именно чрез механизмите за информиране и консултиране. Изключително ценни са програмите за преквалификация и професионално обучение. Тези програми следва да позволят на работниците да придобият нови компетенции, които ще им позволят да намерят нова работа в зелената икономика или да се адаптират към новите начини на работа в декарбонизираните отрасли. Освен това повечето синдикати разработват инструменти за улесняване на трудовата мобилност в рамките на сектора и между секторите, засегнати от Справедливия преход. Чрез принципите за информиране и консултиране синдикатите могат да осигурят на работещите една по-добра социална защита, както и подобряване на условията на труд. Така преходът има шанс да стане плавен и по-малко деструктивен за работещите на всички нива.

Система за право по информиране и консултиране (в съответствие с нормите на Кодекса на труда)

През 90-те години на миналия век и през първото десетилетие на XXI век: са приети директиви – регламентиращи създаването и консултирането в рамките на мултинационални предприятия, групи от предприятия с транснационални измерения и компании със специален статут. През 2002 г. беше приета обща европейска рамка за информиране и консултиране, която задължава държавите-членки да осигурят минимални условия за представителство и процедури за информиране и консултиране в предприятия с 50 или повече наети работници. Освен това на по-ранни етапи са приети директиви, за да се гарантира информирането и консултирането на работниците по конкретни въпроси (безопасност и здраве при работа, масови съкращения, смяна на работодател, фалит на предприятия и др.) В началото на този век беше приета и Директива, регламентираща информацията и консултирането в контекста на поглъщане на предприятия от нови инвеститори.

Тези нива са относително независими и връзката между тях не е силна. Изключение прави минималната работна заплата, която е задължителна като минимално ниво за всички останали нива на договаряне.

национално	обсъждат се и се разглеждат проблеми на трудовите отношения и жизнения стандарт от национално значение
браншово	обсъждат се и се разглеждат проблеми на трудовите отношения и жизнения стандарт от отраслово значение

⁴ Позиция на ЕКП, относно нова рамка на ЕС за информиране, консултиране и представителство на ниво управителен съвет за европейските форми на предприятията и за предприятията, които използват инструментите на дружественото право на ЕС, позволяващи мобилност на предприятията. Приета на заседанието на Изпълнителния комитет на 8-9 декември 2020 г.

предприятие	обсъждат се и се разглеждат проблеми на трудовите отношения и стандартите, които са от значение за предприятието
общинско	обсъждат се и се разглеждат проблеми на трудовите отношения и жизненото равнище от местно значение.

Основна институционална форма в системата на индустриалните отношения в България е

Национален съвет за тристранно сътрудничество

Означава:

- консултации между социалните партньори
- преговори и подписване на споразумения след постигане на общо съгласие
- в днешно време такива съвещания са създадени на национално и браншово ниво
- по-слабо представена на общинско и национално равнище

Тази структура показва, че българските индустриални отношения са от национално-централизиран тип. Но системата обикновено не е централизирана, тъй като има споразумение и на национално равнище. Най-развито е договарянето на ниво предприятие. Начинът на функциониране на системата на индустриалните отношения в България е по-близък до децентрализирания тип.

Причините за приемането на такава система са следните:

- натиск от страна на синдикатите за централизиран тип индустриални отношения
- радиционно съществуващия централизъм в управлението на икономиката;
- липса на законодателство, което ясно да регулира индустриалните отношения.

Индустриалните отношения в България – развитие, проблеми и перспективи

Началото на съвременните индустриални отношения може да се проследи от 1989 г. и съпътстващите ги бурни икономически, политически и социални процеси. Законодателното уреждане на съвременните индустриални отношения у нас беше осъществено в периода 1990-1993 г. чрез:

Конституция на Република България	провъзгласява две основни права с решаващо значение: - правото на работниците и служителите да създават ТУ и синдикати, които да защитават техните интереси в областта на труда и социалната сигурност; - правото на работодателите да създават организации на работодателите, за да защитават своите бизнес интереси; - правото на работниците да стачкуват, за да защитават своите колективни икономически и социални интереси.
Закон за уреждане на колективни трудови спорове	установява процедурата за уреждане на колективни трудови спорове по въпроси, свързани с трудовите и осигурителните отношения и жизненото равнище
Закон за изменение и допълнение на Кодекса на труда	урежда със законодателни средства седем групи въпроси: - декларация за тристранното сътрудничество като основен принцип на трудовите отношения; - регламентиране на нивата и определянето на органите, в които ще се осъществява тристранното сътрудничество в страната;

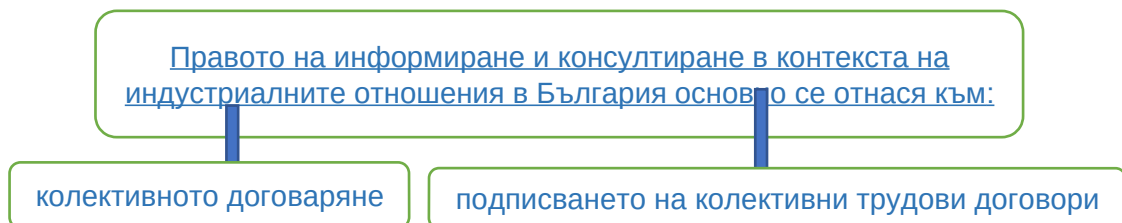
- предмета, съдържанието, органите и организациите за осъществяване на тристранното сътрудничество;
- правото на работниците и работодателите да се сдружават с цел защита на техните интереси;
- предмета на колективния трудов договор;
- нивата, на които ще се водят колективните преговори, със страните в тях и с представителството на страните;
- задължението за водене на преговори и предоставяне на информация.

Нивата на системата на икономическите отношения в България са независими, но в същото време между тях съществува определена йерархична съпричастност.

Колективни трудови спорове могат да възникнат при провеждането на колективни трудови преговори, както и при изпълнението на сключените колективни трудови договори. Тези трудови спорове в България се решават в съответствие със Закона за уреждане на колективните трудови спорове.

Три са основните моменти в него:

- работниците и служителите по колективни трудови спорове се представляват от органите на техните професионални организации, а работодателите - от техните ръководители, освен ако страните са упълномощили други органи или лица;
- колективните трудови спорове се уреждат чрез преки преговори между страните по тях по свободно определени от тях процедури;
- когато не е постигнато споразумение и една от страните откаже да преговаря за уреждане на колективния трудов спор, всяка от тях може да потърси съдействие за разрешаване на спора чрез:
 - а) посредничество; и/или
 - б) доброволен арбитраж от:
 - Синдикатите и организациите на работодателите и/или
 - Националния институт за помирение и арбитраж.

От особено значение за колективното договаряне са:	
нива на колективно договаряне	национални; секторни (браншови) или професионални (за отделни професии или групи професии); регионални; в отделни организации
страните по колективния трудов договор	като цяло те са тези, които участват в ПВ на съответните йерархични нива
предмета на договора	условията за наемане на работници или служители от страна на работодателите, по-специално условията на труд и възнаграждението

процедури за водене на преговори	набор от правила, които се спазват от страните при колективното договаряне
продуктите на колективното договаряне	КТД и други споразумения

Проблемите при индустриалните отношения (ИО) в България след 1990 г. са свързани основно с:

- разпространението на колективното трудово договаряне;
- страните по колективния трудов договор и тяхната идентичност;
- подготовката на колективното договаряне и договорите;
- договаряне на заетостта и професионалното развитие на персонала;
- договаряне на заплатата;
- договаряне на условията на труд, работното време, отпуските и социалните програми.

Перспективите за развитие на ИО в България могат да се разделят основно на следните области:	
•	преход от национално-централизиран към отраслово-централизиран модел на колективно договаряне
•	засилване на икономическата легитимност на работодателите и по-специално на ръководствата на организациите
•	промени в институцията на представителството на страните в индустриалните отношения на национално равнище
•	преодоляване на проблемите, свързани с координацията на различните нива на преговорите
•	изясняване на темата за индустриалните отношения, за да се избегне парадоксалната ситуация Националният съвет за тристранно сътрудничество да поеме ролята на правителството
•	преодоляване на проблемите при колективното договаряне на секторно (браншово) и регионално равнище
•	подобряване на инфраструктурата на индустриалните отношения и особено на информационната база
•	намаляване на броя и тежестта на колективните трудови спорове
•	преодоляване на съществуващите специфични проблеми при колективното договаряне в предприятията и организациите
•	укрепване и развитие на сдруженията на работодателите като представители на интересите на работодателите
•	реализиране на възможностите, предоставени от действащото законодателство
•	разширяване на обхвата на колективното договаряне, така че да включва предприятия и организации от частния сектор

- създаване на условия и предпоставки за функциониране на институцията на доброволния арбитраж

По-скоро е необходимо да се работи върху информираността на гражданското общество в България по отношение на Зеления преход, защото за съжаление тя все още липсва в момента. Например войната в Украйна показва истинското лице на гражданското общество и страха от скъпата електроенергия (големи протести на работодателите, подкрепени от някои синдикати). Виж повече на:

https://news.industrial-europe.eu/documents/upload/2022/6/637909663167636126_IVA%20general%20report_Final_V2_BG.pdf

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ОБУЧЕНИЕ И ФИНАНСИРАНЕ

Синдикатите играят ключова роля в подкрепата на работниците в процесите на трансформация на пазара на труда, включително чрез подпомагане на развитието на уменията им и ученето през целия живот за повишаване на пригодността за заетост и участие чрез *социален диалог*.

Синдикатите участват в действия на национално, секторно и фирмено равнище, насочени към разработване на политики, допринасят за националните стратегии, участват в консултативни органи и договарят споразумения. Тази роля се изразява и в ангажимента за насърчаване и улесняване на достъпа до възможности за обучение чрез договаряне на всички нива.

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ОБУЧЕНИЕ в България

Съветът на ЕС препоръчва обучения във връзка с зеления преход и устойчивото развитие:

Ученето за зеления преход и устойчивото развитие да се установи като една от приоритетните области в политиките и програмите за образование и обучение. Да се осигурят възможности за обучение във формални и неформални условия. Да се подкрепи преподаването и ученето за зеления преход и устойчивото развитие чрез предоставяне на инфраструктура, цифрови инструменти и ресурси и надграждане по-специално на новата Европейска рамка за компетенции за устойчивост (*GreenComp*). Да предоставят базирана на факти и достъпна информация за кризата в климата, околната среда и биоразнообразието и нейните двигатели. Също да се помогне на преподавателите да участват в програми за професионално развитие, свързани с устойчивостта.

В контекста на извънредната ситуация, свързана с климата и околната среда, образованието за устойчивост трябва да се превърне в приоритетна област за училищата. Съществуват много подходи, които учителите и училищата могат да възприемат, за да изследват тези въпроси с учениците си.

НАЦИОНАЛНИТЕ ПЛАНОВЕ:

Стратегическата рамка на политиката в България през последните години изглежда така

Национална Дигитална България 2025: програма и пътна карта

Има за цел да въведе цифрови решения в различни сектори на икономиката: за гражданите и бизнеса. В допълнение към програмата България е приела Пътна карта за цифрови технологии до 2025 г.

Национален енергиен и климатичен план (2021-2030 г.): Приет през февруари 2020 г.

Интегрирана транспортна стратегия до 2030 г. (от 2017 г.) и Стратегия за развитие на транспортната система на Република България до 2020 г.

Национална програма за контрол на замърсяването на въздуха (2020-2030 г.):

приет през 2019 г. в съответствие с Директива ЕО/2016/2284

Национална стратегия за развитие на научните изследвания в България 2017 – 2030 г.: По-добра наука за по-добра България. През октомври 2016 г. България прие стратегията „По-добра наука за по-добра България – Визия за стратегия за научноизследователска политика“.

Националната стратегия и План за действие за адаптиране към изменението на климата до 2030 г. Тя е от значение за екоиновациите, тъй като описва въздействието върху различни сектори на икономиката и усилията, които трябва да се положат за адаптиране към изменението на климата.

Правителствена програма 2017-2021 г.

Включва целта за постигане на ефективно използване на ресурсите чрез прилагане на йерархията за управление на отпадъците, предотвратяване на отпадъците, насърчаване на повторната употреба и възстановяване чрез рециклиране, за да се намалят изхвърлянето и неблагоприятните въздействия върху околната среда и човешкото здраве.

Национална стратегия за насърчаване на МСП – 2014-2020 (относно малкия бизнес) с ангажимент за предоставяне на повече информация, експертиза и финансови стимули, за да се използват напълно възможностите за нови „зелени“ пазари и повишена енергийна ефективност.

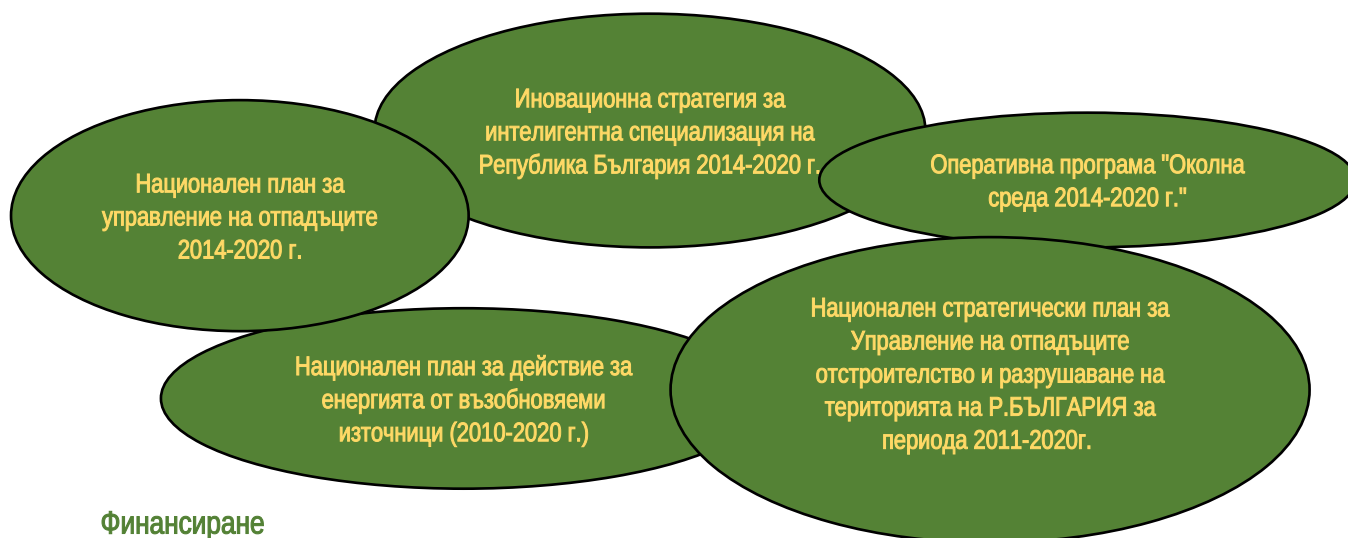
Национална програма за развитие: България 2020

Една от целите на програмата е повишаване на конкурентоспособността на икономиката чрез осигуряване на благоприятна бизнес среда, насърчаване на инвестициите, прилагане на иновативни решения и подобряване на ресурсната ефективност.

Национална програма за реформи:

СТРАТЕГИЯ "ЕВРОПА 2020"

Включва мерки за въвеждане на подходящи стимули и механизми за ефективно използване на водата и др.

Финансиране

България ще получи 1,178 млрд. евро от Фонда за справедлив преход. Това стана ясно, след като Европейският парламент одобри разпределението на средствата между страните от Европейския съюз. Пакетът за България включва 505 млн. евро по Многогодишната финансова рамка за периода 2021-2027 г. и 673 млн. евро по Плана за възстановяване на следващото поколение на ЕС.

Правителствата в България изгубиха няколко години, в които не подготвиха енергийните реформи и не създадоха условия за планиране на енергийния преход. В стремежа си да не правят нищо до следващите избори, политиките спечелиха изборите, но изгубиха възможността сега да бъдат подготвени с планове и програми за европейско финансиране. Нещо повече, под заплахата от протести на синдикатите и сваляне на правителството, политиките забавиха с две години присъединяването на страната ни към Европейската въглищна платформа. Обменяйки опит с европейските си колеги, за тези две години – нашите "въглищни региони" щяха да имат качествени и работещи планове за зелено икономическо развитие.

В становищата на Националния съвет за тристранно сътрудничество (НСТС), на Икономическия и социален съвет (ИСС), на новосъздадения Консултативен съвет по европейския зелен курс към Министерския съвет (без нито един представител на НПО в него) – така и не чухме нищо за децентрализацията на енергийното производство, за улесняване на условията и достъпа на отделните домакинства до технологии за производство на енергия от възобновяеми източници. За прекратяване на корупционните практики в енергийния сектор и обслужването от страна на държавата на интересите на олигарси и „съветници“, за липсата на прозрачност. България продължава да бъде икономиката с най-висока енергийна интензивност в ЕС, като потреблението на енергия на единица БВП е три пъти по-високо от средното за ЕС. Това неефективно използване на енергията, както и повишаването на енергийната ефективност, не са приоритет.

Дейности на национално ниво:	https://bspb.org/%d0%be%d0%b3%d1%80%d0%be%d0%bc%d0%b5%d0%bd-%d0%bf%d1%80%d0%b8%d1%80%d0%be%d0%b4%d0%be%d0%b7%d0%b0%d1%89%d0%b8%d1%82%d0%b5%d0%bd-%d1%83%d1%81%d0%bf%d0%b5%d1%85-%d0%b7%d0%b0-%d0%b1%d1%8a%d0%bb%d0%b3/ https://bspb.org/%d0%b4%d0%b8%d0%b2%d0%be-%d0%ba%d0%b8%d0%bd%d0%be-%d0%b2-%d0%bd%d0%b0%d1%86%d0%b8%d0%be%d0%bd%d0%b0%d0%bb%d0%bd%d0%b8%d1%8f-%d0%bf%d1%80%d0%b8%d1%80%d0%be%d0%b4%d0%be%d0%bd%d0%b0%d1%83/
------------------------------	--

Дейности на регионално ниво:	https://ec.europa.eu/regional_policy/bg/projects/bulgaria/going-green-on-the-turkish-bulgarian-border
Национално/ регионално ниво	https://news.industrial-europe.eu/documents/upload/2022/6/637896738426413267_inancing-theJustTransition-v20220405-BG.pdf https://dnes.dir.bg/obshtestvo/gledajte-na-zhivo-v-dir-bg-regioni-v-razvitie-kmetove-biznes-i-ikonomicheski-napredak-video https://3e-news.net/bg/a/view/34720/zapochva-proekt-po-programa-erazym-za-obuchenija-na-biznes-institucii-grajdani-v-podgotovkata-na-gradovete-za-evropejskija-zelen-pakt

ДОБРИ ПРАКТИКИ

Мултикомунално предприятие, A2A, занимава се с доставка на електроенергия, газ и вода. То е водещо в страната по отношение на **участието на социалните партньори и местните участници** в определянето на политиките на предприятието, приобщаването и **равенството** между половете в предприятието. През 2022 г. то също така преразгледа в посока увеличаване на инвестициите си в развитието на **възобновяемата енергия, устойчивата мобилност и кръговата икономика**, изпреварвайки целта за нулеви емисии с 10 години.

Действията в рамките на споделянето на индустриалния план благоприятстваха възможността за предлагане на допълнения от страна на делегацията на синдикатите, с особено внимание към въпросите на справедливия преход.

Много важна е постоянната таблица за цялото производство на топлоенергия (газови и въглищни централи в процес на преобразуване). Два от заводите на предприятието (Бриндизи и Месина) разработват също така технологии за поддържане на честотата на мрежата и **системи за производство на енергия от отпадъци**.

И накрая, беше създадена съвместна маса за определяне на темите за **обучение** с курсове, провеждани съвместно от предприятието и синдикатите, насочени към повишаване на уменията на работниците, участващи в процесите на преустройство на производството, с цел засилване на **устойчивостта** на производството на енергия. ([линк](#))

Automobili Lamborghini S.p.A. – автомобилен сектор, производител на суперспортни автомобили.

През 2022 г., за втора поредна година, тя спечели наградата "Зелена звезда" за високи постижения в стратегиите в подкрепа на зелената икономика. Предприятието е на челно място по отношение на потреблението на енергия и вода и емисиите на **парникови газове** и други замърсители в производствения цикъл. Lamborghini провежда много проекти и кампании за обучение, информиране, повишаване на осведомеността и насърчаване на екологично **устойчиво** поведение в полза на своите работници и местната общност. Особено внимание заслужава създаването на услугата за **споделено ползване на автомобили**, включена в споразумението на компанията за 2019-22 г., подписано с ТУ на ниво предприятие, чиято цел е да се намали използването на лични автомобили, със сертифицирани икономии на **CO2**. На този [линк](#) е поместена информация за КОРПОРАТИВНАТА ОТГОВОРНОСТ, УСТОЙЧИВОСТТА, ЕТИЧНИЯ КОДЕКС и БИЗНЕСА И ЧОВЕШКИТЕ ПРАВА.

Металургия – Проект за обратна металургия

Проектът се основава на публично-частно финансово партньорство. Той се ползва с подкрепата на правителството на Валония и по-специално на министъра на икономиката. Част е и от програмата NEXT.

Програмата "NEXT – Кръгова икономика" е една от трите хоризонтални оси на валонската индустриална политика, допълваща шестте клъстера за конкурентоспособност ("полюсите"). Тя се отнася до **ефективното управление на ресурсите, затварянето на материалните потоци и новите икономически модели, които представляват ключови елементи на кръговата икономика**.

Източник: <https://reverse-metallurgy.net/fr/>

Фонд за преход към сектора за производство на чакъл

През 1993 г. фламандското правителство реши, че секторът за добив на чакъл трябва да спре дейността си поради силното **въздействие върху околната среда**. Указът за това производство постановява, че добивът на чакъл трябва да бъде напълно прекратен до 2006 г. За постигането на тази цел бяха наложени ежегодно намаляващи производствени квоти и компаниите за добив трябваше да плащат данък за всеки тон извлечен чакъл. Този данък чакъл е използван за създаване на фонд чакъл. Парите от фонда трябваше да се използват за финансиране на комунални дейности за преустройство на ландшафта, социално преобразуване на сектора и търсене на алтернативи на чакъла.

През 2009 г. указът за чакъла беше изменен, за да позволи продължаване на добива на чакъл, при условие че са изпълнени редица строги екологични условия. Пример за такъв проект е [проектът Elerweerd](#), при който е разрешен търговският добив на чакъл, за да се подобри сигурността срещу наводнения около река Маас и да се създаде природен резерват.

Социалният комитет, в който профсъюзите участват активно, работи добре и осигури назначаване, възможности за обучение, ранно пенсиониране или финансови компенсации за засегнатите работници. Дейността му продължава и до днес, въпреки че броят на служителите в сектора е намалял до няколко десетки. Прочетете повече за указа за чакъла и този фонд [тук](#).

Sentinelles vertes – Зелените стражи

Зелените стражи са създадени от федерацията *F3C*. Тази мрежа от активисти в компании от сектора има за цел:

- повишаване на осведомеността сред други избрани представители и работници с помощта на инструменти като описание за климата, дигитално описание.
- предприемане на действия в предприятието (чрез социално-културни дейности, чрез договаряне на споразумения).
- да действат като пазители на прехода в тяхната фирма.

Тази мрежа се управлява от Федерацията, която редовно ги събира, за да ги обучава, да обменя добри практики и да организира работни групи по конкретни теми.

Конфедерацията съдейства на федерацията да запознае другите федерации и региони с тази система. Целта е да се създадат мрежи от зелени наблюдатели във всички сектори и територии.

→ https://www.cfdt.fr/portail/actualites/transition-ecologique/les-sentinelles-vertes-de-la-f3c-srv1_1153350.

Доклад за Справедливия преход в автомобилната индустрия

Този доклад за стратегията и действията, които трябва да се приложат в автомобилния сектор за постигане на справедлив екологичен преход, е резултат от съвместната работа на синдикалисти от автомобилния сектор, неправителствена организация (*Fondation nature et homme*) и консултантска фирма (*Syndex*).

Този експеримент може да се проведе и в други сектори, които са силно засегнати от прехода. Работата с неправителствени организации и експерти помага за обогатяването на разсъжденията, дискусиите с работодателите и действията, които синдикатите трябва да предприемат в сектора.

→ <https://www.fnh.org/wp-content/uploads/2021/06/TT-rapport-automobile-juin-2021.pdf>

Добри практики в сферата на българската лека промишленост:

- опаковъчна промишленост;
- производство на хартия

(и в двете компании има добра синдикална дейност и развито колективно договаряне)

Ди Ес Смит – България АД

(гр. Пазарджик) е водещ доставчик на устойчиви опаковъчни решения, продукти от хартия и услуги за рециклиране в световен мащаб.

Напълно затворен съвременен и проследим цикъл на работа. Има инвестиции в машини за производство на хартия за намаляване на въглерода от производствения цикъл. Въглеродният отпечатък намалява с всяка изминала година. Разработват се нови опаковъчни решения, които трябва да могат да се рециклират. Мениджърите на компанията са идентифицирали десетте най-трудни за рециклиране предмети и са започнали да намират решения. През последните години е започнало използването на енергия от отпадъчни продукти, като използване на фотоволтаици и т.н. Има политика за рециклиране – картонът да се прави от дървесни влакна, които могат да се рециклират отново и отново. Резултатът е, че няма отпадъци, а използваните опаковки се преработват в нови хартиени продукти. Принципите на кръговия дизайн се прилагат за проектиране на подходящи опаковки – компанията има официални показатели за т.нар. кръгов дизайн. Целта е пълен преход към кръгова икономика. Рециклирането превръща използваните опаковки в ресурс. Компанията намалява отпадъците и замърсяването, поддържа материалите в употреба за по-дълго време, помага за регенериране на природни системи. Непрекъснато обновяване на компютърните системи за безопасност при работа. Безплатен транспорт и разширяване на еко транспорта (електрически). Безплатно облекло и използване на еко-консумативи за служителите. Обучения, свързани със зелените модели. Повече информация:

<https://www.dssmith.com/bg/sustainability/make-packaging-circular/circular-design-metrics> ;

<https://streamio-fastly->

production.global.ssl.fastly.net/videos/5020ce1a11581e3f7e002ef5_6311f0f76f8d8db83d000004_streamio-hd-1080p.mp4?r=1662120192 ;

<https://streamio-fastly->

production.global.ssl.fastly.net/videos/5020ce1a11581e3f7e002ef5_60d579976f8d8df1d4000003_streamio-hd-1080p.mp4?r=1634112551

Монди Стамболийски

(гр. Стамболийски) – Български завод за целулоза и хартия, собственост на международната група за опаковки и хартия *Mondi*. Произвежда основно натронова хартия, флутинг и хартиени торби. Във връзка с обработката на суровините се използват щадящи химикали. Компанията е фокусирана в производството на рециклируеми суровини. Местонахождението се намира в район, богат на иглолистни видове, които са подходящи за

производство на висококачествена крафт хартия за торби, където горите се отглеждат и поддържат по устойчив начин. Компанията има свои клиенти в Европа, Азия и Африка.

Инвестиране в екологични условия на труд. Насърчаване на велосипеден транспорт за служителите. Политики за гарантиране на доходите. Системи за безопасност при работа, масова дигитализация. Обучения по зелени модели. Участие в „зелени“ проекти. Повече информация:

<https://youtu.be/R3nJGLkB-fM>

<https://www.mondigroup.com/en/about-mondi/where-we-operate/europe/bulgaria/mondi-stambolijski/>

ВРЪЗКИ КЪМ РЕСУРСИ

- Подробна информация за политиките на ЕС (напр. автомобилен пакет с нулеви емисии)
https://ec.europa.eu/clima/eu-action/european-green-deal/delivering-european-green-deal/co2-emission-performance-standards-cars-and-vans_bg?etrans=bg
<https://www.europarl.europa.eu/news/bg/headlines/society/20200618STO81513/zeleniia-pakt-ptiat-km-klimaticjno-neutralen-i-ustoychiv-es>
<https://www.eea.europa.eu/bg/articles/zdraveto-na-fokus-preminavaneto-kam>

- Бази данни, съдържащи икономическа информация за компании (баланси, финансови отчети), представени на национални банки/други компетентни правителствени институции.
<https://www.fmfib.bg/bg/fi/20-financing-with-risksharing/14-the-financialinstrument-for-development-of-the-water-sector>

- Регистър на трансакциите в ЕС
https://ec.europa.eu/clima/eu-action/eu-emissions-trading-system-eu-ets/union-registry_bg

- Преглед на данни от системата за търговия с емисии на ЕС
<https://www.eea.europa.eu/bg>

- Европейски портал за индустриални емисии
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/bg/ip_22_2238
<https://3e-news.net/bg/a/view/29341/evrodeputat-predlaga-vremenna-izkluchvane-na-domakinstvata-ot-novite-pravila-pri-pazara-na-emisii-v-es>

• Бази данни, съдържащи подходяща информация:

<https://www.mtc.government.bg/bg/category/85/nacionalna-programa-cifrova-bulgariya-2025-i-putna-karta-kum-neya-sa-prieti-s-rms-no-730-ot-5-dekemvri-2019-godina>

<https://www.infobusiness.bcci.bg/dialog-2-9-2021.html>

<https://3e-news.net/bg/a/view/33830/deputatite-podgotvjat-promeni-v-zakona-za-okolnata-sreda-i-ocenkite-za-vyzdejstvie>

<https://www.just-transition.info/category/bulgarian/>

<https://factcheck.bg/zeleniyat-pakt/>

<https://csd.bg/bg/publications/publication/carbon-neutral-bulgaria-2050-a-cheat-sheet-for-policy-makers/>

<https://csd.bg/bg/publications/publication/green-recovery-pathways-to-bulgarias-carbon-neutrality-by-2050/>

<https://csd.bg/bg/publications/publication/accelerating-the-energy-transition-in-bulgaria-a-roadmap-to-2050/>

https://csd.bg/fileadmin/user_upload/publications_library/files/2020_05/BRIEF_92_BG.pdf

<https://csd.bg/bg/publications/publication/now-or-never-will-bulgaria-catch-the-last-train-to-green-economic-recovery/>

<https://ecfr.eu/sofia/article/%D0%B2%D1%8A%D0%B7%D0%B4%D1%8A%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%BD%D0%B5%D1%82%D0%BE-%D0%BD%D0%B0-%D0%B1%D1%8A%D0%BB>

<https://ecfr.eu/sofia/article/%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%8F-%D0%BE%D1%82-%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B1%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D1%81/>

<https://ecfr.eu/sofia/article/%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%8F-%D0%BE%D1%82-%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B1%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D1%81/>

- Подробна информация за националното/регионалното законодателство (напр. екологично право)

<https://lex.bg/laws/ldoc/2135458102>

<https://www.moew.government.bg/bg/programa-okolna-sreda-2021-2027-g-proekt-za-izprastane-v-evropejskata-komisiya/>

<https://www.moew.government.bg/static/media/ups/categories/attachments/%D0%9F%D1%80%D0%B8%D0%BE>

[%](#)

<D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%B8%202022c3582cfc55f24dd8b9fc00d1c58bc7d.pdf>

Закон за горите на България

http://www.iag.bg/data/docs/Forestry_Act.pdf -

Закон за опазване на околната среда

<https://www.moew.government.bg/en/environmental-protection-act-7628/> -

Закон за биологичното разнообразие

http://www.eea.government.bg/bg/legislation/biodiversity/ZBR_en_26_07_2016.pdf#:~:text=Article%201%20%281%29%20This%20Act%20regulates%20the%20relations,of%20biological%20diversity%20in%20the%20Republic%20of%20Bulgaria -

Закон за защитените територии

http://eea.government.bg/bg/legislation/biodiversity/zztan_15.pdf

ИНСТРУМЕНТИ ЗА АНАЛИЗ

Познаването на контекста, в който се работи, е от основно значение за предприемане на стъпки към справедлив преход на фирмено/териториално ниво чрез **социален диалог**.

В този раздел ще намерите описание на някои инструменти за анализ, които могат да ви помогнат да оцените позицията на вашето предприятие, на работниците, които представлявате, и на съответната територия по отношение на Справедливия преход.

Тези инструменти са предназначени да ви позволят независим анализ, изключително за ваша употреба (те не изискват обратна връзка към други страни) и предлагат вникване за различните аспекти, които трябва да бъдат разгледани от гледна точка на Справедливия преход.

Можете да решите кои инструменти да използвате според интереса си и да изберете в рамките на същия инструмент само темите, които смятате за подходящи.

Инструментите поддържат известна степен на обобщеност, така че да могат да се използват независимо от особеностите на конкретни професионални сектори.

В това отношение те биха могли да представляват отправна точка за изграждането на допълнителни инструменти, съобразени със спецификите на различните сектори.

Ако сте **представител на Синдикатите на ниво Предприятие**, можете да използвате **"Инструменти за анализ на ситуацията в Предприятието"** и **"Инструменти за анализ на отношенията с работниците, които представлявате"**.

Докато **"Инструментът за анализ на отношенията с вашата област"** е специфичен за **Представителите на синдикатите на териториално ниво**.

Като щракнете върху инструмента, който ви интересува, ще бъдете насочени към съответния онлайн формуляр. След това можете да изтеглите инструмента и да продължите да го попълвате във времето и по начина, който смятате за подходящ.

В случай на инструмент с автоматично изчисление, след като ги попълните, ще можете да въведете отговорите си в онлайн формуляра, който автоматично ще извърши необходимите изчисления и ще ви предостави графично представяне на вашите отговори.

Инструменти за анализ на ситуацията в предприятието

Докато преговаряте с предприемача на фирмата, анализирайте **ХАРАКТЕРИСТИКИТЕ НА ВАШАТА ФИРМА:**

Брой служители	
Сектор	
Международна/национална/местна	
Географска област на обекта	
Част ли е от производствен район?	

Да оцените някои аспекти на вашето **предприятие** и неговия подход към прехода, за да го направите "справедлив", този набор от инструменти предлага **РАЗЛИЧНИ ИНСТРУМЕНТИ**.

Можете да изберете да използвате един или повече от тези инструменти в зависимост от нуждите:

- Два **автоматични инструмента**, които имат за цел да визуализират ситуацията в предприятието по отношение на прехода, като отговорят на поредица от въпроси, свързани с оценка. Всички получени оценки ще бъдат автоматично отчетени в графичен вид. За да получите цялостен преглед, силно се препоръчва да попълните и двата инструмента:
- - **„ПОНИЧКА“-та НА ПРЕДПРИЯТИЕТО** е основава на модела "икономика на поничките" на Кейт Роурт. Тя се **фокусира** върху **екологични и социални въпроси**.
 - **ИКОНОМИЧЕСКИЯ СВЕТОФАР** показва **икономическото състояние и перспективите на предприятието**.
- Някои **ЗАДЪЛЖИТЕЛНИ ТЕМАТИЧНИ КОНТРОЛНИ СПИСЪЦИ**, разделени според екологичните проблеми и социалните, и икономическите аспекти. Можете да използвате този инструмент, за да оцените самостоятелно настоящата позиция на вашето предприятие по отношение на справедливия преход и вашите приоритети за договаряне.

Можете да използвате този инструмент, като свободно изберете да попълните само интересуващите ви тематични полета.

Инструмент за анализ на отношенията с работниците

Този инструмент има за цел да ви помогне да обмислите справедливия преход, като се съсредоточите върху работниците, които представлявате, и върху вашата роля като представител. Всъщност според ЕКП *няма да има справедлив преход без участието на работниците*. (ЕКП, 2018⁵).

Чрез отговорите на поредица от въпроси, свързани с оценка, автоматично изчисление ще представи ситуацията.

Този инструмент помага да се съсредоточите върху следните аспекти по отношение на **екологичните и социално-професионалните въпроси**: Информираност, Поведение/нагласи, Предаване и споделяне на информация, Консултиране (участие) на работниците, Активна роля (ангажираност) на работниците.

Инструмент за анализ на отношенията с териториална област

Инструментът има за цел да накара представителите на синдикатите да разсъждават върху екологичния преход, като се съсредоточат върху собствената си област.

Той включва АВТОМАТИЧЕН ИНСТРУМЕНТ, чрез който можете да изчислите текущата позиция на вашата област по отношение на справедливия преход с акцент върху екологичните (енергия/ресурси, материали/отпадъци, контрол на **въздействието върху околната среда**, транспорт и мобилност) и социално-икономическите аспекти (характеристики на областта, **социален диалог**, инициативи за заетост/обучение, здраве и безопасност в областта).

⁵ ETUC, Ръководство за синдикатите – Включване на синдикатите в действията в областта на климата за постигане на справедлив преход, 2018.

СЪВЕТИ ЗА ДЕЙСТВИЕ

След като използвате инструментите за анализ, ще имате по-ясна представа за ситуацията и за действията, необходими за насърчаване на Справедливия преход в предприятието, на територията и сред работниците, които представлявате.

Ако сте представител на синдикатите на ниво предприятие, моля, намерете по-долу идеи за възможни стъпки за договаряне на Справедливия преход

1	Анализ на контекста и инструментите, с които разполагате	<ul style="list-style-type: none"> • Проверете в колективните трудови договори на национално или фирмено ниво разделите за инвестиции и обучение, а също и в диалог със съответната браншова федерация (на различни нива). • Преценете наличието и съдържанието на доклада за устойчиво развитие или на други подобни инструменти за нефинансова отчетност. • Съберете информация и изявления, направени от предприятието относно устойчивото развитие, кръговата икономика, пестенето на енергия (също и в документите, посочени в предходната точка). • Участвайте в разговори на предприятието относно комуникацията по въпросите на прехода, околната среда и т.н. • Използвайте инструментите за анализ, за да оцените ситуацията в предприятието и информираността, опасенията и нуждите на работниците (в случай на проблеми се свържете със съветниците по справедлив преход на национално ниво) • Обменяйте мнения с други представители на работниците в предприятието (напр. представители по БЗР, членове на ЕРС, представители на "зелените" и др.)
2	Започнете диалог с работниците	Организирайте събрание и открийте дискусия за това, което е станало ясно от анализа в стъпка 1.
3	Преобразувайте наученото през първия етап в синдикални искания	Изготвяне на предложения за обсъждане въз основа на това, което е станало ясно от диалога с работниците и анализите, посочени в първа точка
4	Започнете диалог с работодателя	Обсъдете различните предложения с предприятието, като се позовавате и на съществуващите добри практики в други сфери и на представените в настоящия наръчник идеи, напр. относно финансирането на прехода
5	Оценка на резултатите от диалога	<ul style="list-style-type: none"> • Климат на преговорите • Възможни проблеми и/или съпротива • Положителни елементи

		<ul style="list-style-type: none"> • Постигнати резултати • Открити въпроси
6	Предоставяне на обратна връзка на работниците и обсъждане на възможните действия	
7	Изпълнение на действията с участието на работниците	
8	Оценка на изпълнението на целите	След приемлив период от време (напр. 6 месеца) проверете дали дискусиите, които сте провели с предприятието, или действията, осъществени с участието на работниците, са имали подобряващ ефект, като откриете измерими елементи (например: увеличил ли се е броят на часовете, посветени на обучение по въпросите на околната среда? Ако анализът, посочен в точка 1, е показал, че някои документи са липсвали - напр. доклад за устойчиво развитие - налични ли са сега? и т.н.)

Важно е да сте наясно с регламента за подаването на сигнали за нередности, корпоративен инструмент за съответствие, чрез който служители или трети страни (напр. доставчик или клиент) на компания могат да докладват по поверителен и защитен начин за всички нередности, на които са се натъкнали по време на тяхната работа!

„Този, който подава сигнал“ е лице, работещо в компания (публична или частна), което решава да съобщи за нарушение, измама или опасност, които той или тя е открил в хода на своята работа (или в случай на клиент, в хода на неговия или нейния опит като клиент на компания).

Съответно, подаването на сигнали за нередности е практика за докладване на нарушения на закони или разпоредби, престъпления и случаи на корупция или измами, както и ситуации на риск за здравето, **околната среда** и обществената безопасност.

Съществуват национални разпоредби и европейска директива ([Директива на ЕС 2019/1937 на Европейския парламент и на Съвета от 23 октомври 2019 г.](#)) относно защитата на лица, които съобщават за нарушения на правото на Съюза), които все още се прилагат на ниво държава-членка, и защитават личността на „лицето, подаващо сигнал за нередности“.

Ако сте синдикалист на териториално ниво, тук ще намерите идеи за:

ВЪЗМОЖНИ ВЪПРОСИ ЗА ОБСЪЖДАНЕ С МЕСТНАТА АДМИНИСТРАЦИЯ	ВЪЗМОЖНИ ИНИЦИАТИВИ, КОИТО ДА ПОПУЛЯРИЗИРАТЕ ВЪВ ВАШИЯ РАЙОН.
<ul style="list-style-type: none"> • Оценка на възможностите за работа в района, включително в светлината на промените, свързани с прехода • Оценка на професионалните нужди в района • Предлагане на публични професионални 	<ul style="list-style-type: none"> • Включване на местните синдикални организации в насърчаването на информационни инициативи за гражданите относно справедливия преход • Включване на представители на

<p>курсове за преквалификация на населението в съответствие с промените в прехода</p> <ul style="list-style-type: none"> • Обсъждане на възможното финансиране в подкрепа на създаването на нови дейности • Популяризиране и насърчаване на отговорното използване на дистанционната работа чрез споразумения между предприятията и териториите 	<p>други компании в колективни действия за насърчаване на промените в производствените процеси.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Създаване на постоянна дискуссионна маса между представителите на работниците и екологичните сдружения в района. • Сътрудничество си с училищни/университетски институции за популяризиране и повишаване на осведомеността по въпросите на справедливия преход.
<p>Моля, имайте предвид, че за да получите по-точна представа за ситуацията в района, в който работите, бихте могли да предложите на представителите на синдикатите в предприятията, базирани в района, да попълнят инструментите за анализ, отнасящи се до предприятията и работниците.</p>	

РЕЧНИК

Адаптация към изменението на климата: Процесът на приспособяване към действителния или очаквания климат и неговите ефекти, за да се намали вредата или да се използват полезните възможности.⁶

Алтернативни горива: Означава горива или източници на енергия, които служат, поне отчасти, като заместител на източниците на изкопаеми петрол в доставките на енергия за транспорта, и които имат потенциала да допринесат за неговата декарбонизация, и да подобрят екологичните показатели на транспортния сектор.⁷

Биоразнообразие: Биологичното разнообразие означава разнообразието между живите организми от всички източници, включително, наред с другите – сухоземни, морски и други водни екосистеми и екологичните комплекси, от които те са част; това включва разнообразие в рамките на видовете, между видовете и на екосистемите (ООН, 1992).⁸

Включване – Приобщаване: Отнася се до опита, който хората имат на работното място и степента, до която се чувстват ценени за това кои са, уменията и опита, които носят, и степента, до която имат силно чувство за принадлежност към другите на работа. Чувството на човек за приобщаване на работа е свързано с неговите лични характеристики, собственото му поведение и това на другите и средата, в която се намират. Създаването на приобщаваща култура и среда на работното място дава възможност

⁶ IPCC, 2018: Annex I: Glossary [Matthews, J.B.R. (ed.)].

⁷ Въз основа на Директива 2014/94/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 22 октомври 2014 г. относно разгръщането на инфраструктура за алтернативни горива – <https://alternative-fuels-observatory.ec.europa.eu/general-information/alternative-fuels>

⁸ IPCC, 2018: Annex I: Glossary [Matthews, J.B.R. (ed.)].

на различните служители да изпитват равенство, да просперира, повишава се тяхната ангажираност и влияе върху производителността на бизнеса.⁹

Влияние върху околната среда: Качествени и/или количествени, преки и непреки, краткосрочни и дългосрочни, постоянни и временни, единични и кумулативни, положителни и отрицателни промени в околната среда, причинени от причини, дължащи се на човешки дейности.¹⁰

Въглероден диоксид (CO₂): Естествено срещащ се газ, CO₂ също е страничен продукт от изгаряне на изкопаеми горива (като нефт, газ и въглища), изгаряне на биомаса, промени в земеползването (*LUC*) и промишлени процеси (напр. производство на цимент). Това е основният антропогенен парников газ (ПГ), който влияе върху радиационния баланс на Земята. Това е референтният газ, спрямо който се измерват други парникови газове и следователно има потенциал за глобално затопляне (*GWP*) от 1. Вижте също Парникови газове (ПГ).¹¹

Въглеродно неутрален: Постигане на баланс между въглеродните емисии и абсорбцията. Отстраняването на въглероден диоксид от атмосферата се нарича поглъщане на въглерод или обездвижване. За да се постигне това, емисиите на парникови газове (*Ghg* - парникови газове) ще трябва да се компенсират от абсорбирането на въглеродни емисии.¹²

Възобновяема енергия или „енергия от възобновяеми източници“ означава енергия от възобновяеми неизкопаеми източници, а именно вятърна, слънчева (слънчева термална и слънчева фотоволтаична) и геотермална енергия, енергия от околната среда, енергия от приливи и отливи, вълни и друга океанска енергия, водна енергия, биомаса, „сметищен“ газ, газ от пречиствателни станции и биогаз.¹³

Глобално затопляне: Промени в температурата на повърхността на въздуха, наричани глобална температура, причинени от парниковия ефект, който се предизвиква от емисиите на парникови газове във въздуха.¹⁴

Достоен труд: Означава продуктивен труд, при който правата са защитени, който генерира адекватен доход, с адекватна социална защита. Това също означава достатъчно работа, в смисъл, че всички трябва да имат пълен достъп до възможности за печелене на доходи. Той бележи главния път към икономическото и социално развитие, път, по който заетостта, доходите и социалната защита могат да бъдат постигнати без да се компрометират правата на работниците и социалните стандарти.¹⁵

Екологично разрешително: Документ, гарантиращ стандарт за екологичност, във връзка с изграждането и експлоатацията на инсталации и съоръжения, издаван от администрацията по въпросите на околната

⁹ ILO, 2022, *Transforming enterprises through diversity and inclusion*, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---act_emp/documents/publication/wcms_841348.pdf

¹⁰ ISPRA-CATAP (2012), *Glossario dinamico per l'Ambiente ed il Paesaggio*. Revisione marzo 2012, ISPRA, Manuali e Linee Guida 78/2012, <https://www.isprambiente.gov.it/files/pubblicazioni/manuali-lineeguida/mlg-78.1-2012-glossario-dinamico.pdf>

¹¹ IPCC, 2018: Annex I: Glossary [Matthews, J.B.R. (ed.)].

¹² Arlati et al. (2022), *Guida sindacale per lo sviluppo sostenibile*, Edizioni Lavoro, Roma.

¹³ [Directive \(EU\) 2018/2001 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the promotion of the use of energy from renewable sources](#) пар. 2 (← Директивата на всички езици).

¹⁴ <https://www.eea.europa.eu/help/glossary/eea-glossary>

¹⁵ ILO, 1999, *Report Decent Work*, International Labour Conference 87th Session 1999, Geneva.

среда в рамките на ЕС, и без който е невъзможна експлоатацията на съответните инсталации и съоръжения.

Екологичното шофиране е възприемане на поведение на шофиране (или стил на шофиране), което цели спестяване на гориво и намаляване на вредните емисии на парникови газове (ПГ). Най-общо това се отнася до регулиране на скоростта на движение на превозното средство (в зависимост от условията на движение) и избор на маршрути, които минимизират разхода на гориво.¹⁶

Електромобилността или електронната мобилност се отнася до чист и ефективен транспорт, използващ електрически превозни средства, захранвани или от батерии, или от водородни горивни клетки.¹⁷

Енергиен преход: Енергийният преход е път към трансформация на глобалния енергиен сектор от базиран на изкопаеми горива към нулев въглерод до втората половина на този век. В основата му е необходимостта от намаляване на свързаните с енергията емисии на CO₂, за да се ограничи изменението на климата.¹⁸

Енергийните носители включват електричество и топлина, както и твърди, течни и газообразни горива. Те заемат междинни етапи във веригата за доставка на енергия между първичните източници и крайните приложения. Следователно енергийният носител е предавател на енергия.¹⁹

Заинтересовани страни: Това са субекти или групи, повече или по-малко организирани, с интерес към екологичния преход на икономиката. Тъй като е включена цялата среда, заинтересованите страни са граждани, компании и институции (които са класическите субекти). Към тях се добавят нови участници, представляващи набор от права в областта на околната среда и здравето и безопасността, като асоциации за защита на околната среда, бъдещи поколения и трудово представителство. Новото, изразено от екологичния преход, е, че за постигане на целите в планираните срокове е необходимо всички заинтересовани страни да се споразумеят за равни партньорства, способни да задоволят нуждите на всяка заинтересована страна в печеливша логика, включваща и акционерите.²⁰

Зелени умения: Умения, необходими за живеене, развитие и подкрепа на общество, което има за цел да намали отрицателното въздействие на човешката дейност върху околната среда. Общите зелени умения спомагат за развитието на повишаване на осведомеността или прилагане на ефективни по отношение на ресурсите дейности, екогражданство и др.; необходими са специфични зелени умения за прилагане на стандарти и процеси за защита на екосистемите и биоразнообразието и за намаляване на потреблението на енергия, материали и вода; изискват се високоспециализирани зелени умения за разработване и прилагане на зелени технологии като възобновяеми енергийни източници, пречистване на отпадни води или рециклиране.²¹

¹⁶ <https://encyclopedia.pub/entry/6616>

¹⁷ https://joint-research-centre.ec.europa.eu/scientific-activities-z/interoperability-and-e-mobility_en

¹⁸ <https://www.irena.org/energytransition>

¹⁹ *Contribution of Working Group III to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, 2007, B. Metz, O.R. Davidson, P.R. Bosch, R. Dave, L.A. Meyer (eds), Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom and New York, NY, USA.

²⁰ Contribution from FLAEI CISL.

²¹ https://www.cedefop.europa.eu/files/4117_en.pdf

Изкопаемото гориво е общ термин за невъзобновяеми енергийни източници като въглища, въглищни продукти, природен газ, произведен газ, суров петрол, петролни продукти и невъзобновяеми отпадъци. Тези горива произхождат от растения и животни, които са съществували в геоложкото минало (например преди милиони години). Изкопаемите горива могат също да бъдат произведени чрез промишлени процеси от други изкопаеми горива (например в петролната рафинерия суровият нефт се трансформира в моторен бензин). Изкопаемите горива са базирани на въглерод и тяхното изгаряне води до освобождаване на въглерод в земната атмосфера (въглерод, който е бил съхраняван преди стотици милиони години). Изчислено е, че приблизително 80% от всички създадени от човека емисии на CO₂ и парникови газове произлизат от изгарянето на изкопаеми горива.²²

Изменението на климата: Набор от сериозни промени в околната среда, свързани с човешки дейности, отговорни за емисиите на големи количества парникови газове и последващото повишаване на температурата на земята. Това изменение на климата може да породи други кризи от екологичен (щети, свързани с наводнения, суши и пожари), социален (миграционни явления) и политически (различно използване на публичните ресурси).²³

Индустриални отношения: Термин с две основни значения. Първо, това се отнася до действията на синдикатите и техните отношения с работодателите и правителството. Второ, то се отнася до академична област на обучение, която се фокусира върху институциите и процесите на регулиране на работата. В този смисъл индустриалните отношения се отнасят до изучаването на трудовите отношения и тяхното управление и регулиране. По този начин той обхваща аспекти като стратегия за управление, организация на работата, работни практики, участие на служителите и държавно регулиране.²⁴

Климатична неутралност: Неутрализиране на парникови газове и променящи климата вещества като цяло, а не само на емисиите на CO₂.²⁵

Конференция на страните (COP): Годишна среща на страните, ратифицирали Рамковата конвенция на ООН по изменение на климата (UNFCCC).²⁶

Кръгова икономика: Модел на производство и потребление, който има за цел да поддържа стойността на продуктите, материалите и ресурсите възможно най-дълго, като ги връща в продуктовия цикъл в края на употребата им, като същевременно минимизира генерирането на отпадъци.²⁷

Механизъм за корекция на въглеродните емисии на границите (Carbon Border Adjustment Mechanism – CBAM): Предложението на ЕС за Механизма за коригиране на въглеродните граници, представено на 14 юли 2021 г., има за цел да изравни цената на въглерода между местните и вносните продукти, като по този начин се ограничи изтичането на въглерод и се насърчи глобалното намаляване на емисиите. От 2026 г. до 2035 г. Комисията предлага поетапно въвеждане на цена за вноса на определени

²² Eurostat Statistic Glossary: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Main_Page

²³ Contribution from FLAEI CISL.

²⁴ <https://www.eurofound.europa.eu/it/data/glossary#:~:text=Topic%3A%20Industrial%20policy-,Industrial%20relations,management%20strategy%2C%20work%20organisation%2C%20work%20practices%2C%20employee%20participation%20and%20state%20regulation.,-Topic%3A%20Industrial>

²⁵ Arlati et al. (2022), *Guida sindacale per lo sviluppo sostenibile*, Edizioni Lavoro, Roma.

²⁶ Arlati et al. (2022), *Guida sindacale per lo sviluppo sostenibile*, Edizioni Lavoro, Roma.

²⁷ <https://www.eea.europa.eu/themes/sustainability-transitions/urban-environment/urban-sustainability-in-europe>

продукти, като същевременно постепенно се премахва безплатното разпределение на СТЕ за европейски производители, за да се гарантират равни условия на конкуренция между производителите от ЕС и производителите от трети страни.²⁸

Надлежащата проверка на правата на човека е процесът, чрез който компаниите трябва да идентифицират, предотвратят, смекчат и отчитат своите въздействия върху правата на човека.²⁹

Най-добрите налични техники: Най-ефективният и напреднал етап в развитието на дейностите и техните методи на работа, които показват практическата пригодност на конкретни техники за осигуряване по принцип на основата за норми за допустими емисии, предназначени да предотвратят и, когато това е практически невъзможно, като цяло да намалят емисиите и въздействие върху околната среда като цяло.³⁰

Националните енергийни и климатични планове (NECPs) са представени чрез Регламент относно управлението на енергийния съюз и действията в областта на климата (на ЕС) 2018/1999, съгласуван като част от пакета „Чиста енергия за всички европейци“, който беше приет в 2019 година. Националните планове очертават как държавите от ЕС възнамеряват да се справят с: енергийна ефективност, възобновяеми енергийни източници, намаляване на емисиите на парникови газове, междусистемни връзки, научни изследвания и иновации. Този подход изисква координиране на целите във всички държавни служби и осигурява ниво на планиране, което ще улесни публичните и частните инвестиции.³¹

Нетни газови емисии: Количество парникови газове, които са напълно абсорбирани или неутрализирани, като в резултат не оставят вредни остатъци в атмосферата.³²

Нужди от обучение: Нуждите от обучение се дефинират като нуждата, повече или по-малко изрично, да се адаптират уменията на хората към характеристиките на организационната структура и методите на работа на компанията, според производствените и пазарните изисквания или определени социално-икономически прогнозни сценарии. Така дефинирането на нуждите от обучение е свързано с преодоляване на разликата между уменията, необходими за извършване на дадена дейност, и тези, които индивидът притежава в даден момент.³³

Нулева въглеродна икономика: вижте Въглеродно неутрален.

Остатъчната топлина: топлина, отделена в индустрията за обработка на отпадъци, в промишлена компания или от електрическа компания.³⁴

²⁸ EPRS (2022), *EU carbon border adjustment mechanism*, European Parliamentary Research Service, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729462/EPRS_ATA\(2022\)729462_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729462/EPRS_ATA(2022)729462_EN.pdf)

²⁹ Eurofound Glossary: <https://www.eurofound.europa.eu/it/data/glossary>

³⁰ Directive (EU) 2010/75 art.3, paragraph 10 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/IT/TXT/?uri=celex%3A32010L0075>

³¹ https://ec.europa.eu/info/energy-climate-change-environment/implementation-eu-countries/energy-and-climate-governance-and-reporting/national-energy-and-climate-plans_en

³² Arlati et al. (2022), *Guida sindacale per lo sviluppo sostenibile*, Edizioni Lavoro, Roma.

³³ Source: National Institute for Public Policy Analysis, edited by the authors.

³⁴ Ruud van den Wijngaart, Rob Folkert, Hans Elzenga, *Heating the built environment more sustainably by 2050*, Netherlands Environmental Assessment Agency, https://energy.ec.europa.eu/document/download/91715ae2-8360-4366-ad86-defb04528a59_en

Оценката на жизнения цикъл (LCA): международно стандартизирана методология (*ISO 14040 ff*). Тази оценка помага да се определи количествено натискът върху околната среда, свързан със стоки и услуги (продукти), ползите за околната среда, компромисите и областите за постигане на подобрения, като се вземе предвид пълният жизнен цикъл на продукта.³⁵

Парников газ (ПГ): Парниковите газове са тези газообразни съставки на атмосферата, както естествени, така и антропогенни, които абсорбират и излъчват радиация при определени дължини на вълните в рамките на спектъра на земната радиация, излъчвана от земната повърхност, самата атмосфера и от облаците. Това свойство причинява парников ефект. Водните пари (H₂O), въглеродният диоксид (CO₂), азотният оксид (N₂O), метанът (CH₄) и озонът (O₃) са основните парникови газове в земната атмосфера. Освен това в атмосферата има редица изцяло създадени от човека парникови газове, като халокарбони и други вещества, съдържащи хлор и бром, които се разглеждат в Монреалския протокол. Освен CO₂, N₂O и CH₄, Протоколът от Киото се занимава с парниковите газове, серен хексафлуорид (SF₆), хидрофлуоровъглероди (HFC) и перфлуоровъглероди (PFC). Вижте също въглероден диоксид (CO₂), метан (CH₄), азотен оксид (N₂O) и озон (O₃).³⁶

Повторно използване: Повторно използване на материала без никакви структурни промени в материалите³⁷.

Прекавалификация/Повишаване на уменията. Повишаване на уменията: инвестиране в подобряване на съществуващите умения. **Прекавалификация:** обучение в нови умения³⁸.

Равенството се фокусира върху гарантирането, че всеки човек може да процъфтява на работното си място, като изпитва равни възможности и отношение. Тоест всички лица, независимо от техните лични характеристики, могат да участват и да допринасят според възможностите си без намеса на дискриминация или пристрастия.³⁹

Разнообразието на работното място се отнася до приликите и разликите, които съществуват между хората и които могат да повлияят на заетостта и бизнес възможностите и резултатите. Разнообразието се отнася не само до прилики и разлики, свързани с лични характеристики като възраст, увреждане, пол, полова идентичност, етническа принадлежност, раса, религия, сексуална ориентация и т.н., но и прилики и разлики като ценности, стилове на работа, отговорности за полагане на грижи, йерархични нива и работни роли.⁴⁰

Рециклиране: Метод за възстановяване на ресурси, включващ събиране и третиране на отпадъчен продукт за използване като суровина при производството на същия или подобен продукт⁴¹.

³⁵ <https://ec.europa.eu/environment/ipp/lca.htm>

³⁶ IPCC, 2018: Annex I: Glossary [Matthews, J.B.R. (ed.)].

³⁷ <https://www.eea.europa.eu/help/glossary/eper-pollution-register-glossary/reuse>

³⁸ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2059

³⁹ ILO, 2022, *Transforming enterprises through diversity and inclusion*, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---act_emp/documents/publication/wcms_841348.pdf

⁴⁰ ILO, 2022, *Transforming enterprises through diversity and inclusion*, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---act_emp/documents/publication/wcms_841348.pdf

⁴¹ <https://www.eea.europa.eu/help/glossary/eea-glossary/recycling>

Система за търговия с емисии (ETS): Системата за търговия с емисии на ЕС (ETS) поставя таван на емисиите на парникови газове (ПГ) и ги разделя на квоти за емисии, които позволяват емисиите на един тон въглероден диоксид (CO₂) или еквивалент на CO₂. Повечето от тези квоти се продават на търг. Въпреки това отраслите, изложени на риск от изтичане на въглеродни емисии (т.е. преместване на производство поради разлики в цените на въглеродните емисии), получават безплатни квоти по (ETS). През юли 2021 г. Комисията представи пакета „годен за 55“ за постигане на целта на ЕС за намаляване на нетните емисии на парникови газове с 55 % до 2030 г. Като част от този пакет, *CBAM* постепенно ще бъде въведен за определен внос от трети държави.⁴²

Социалният диалог е процес на преговори, чрез който различни участници в обществото (или „социални партньори“) постигат съгласие да работят заедно по политики и дейности. Социалният диалог се провежда на национално и секторно, както и на европейско ниво. „Двустранният“ социален диалог обединява работници и работодатели, докато „тристранният“ социален диалог включва и представители на правителството или ЕС.⁴³

Социален дъмпинг: няма общоприето определение за „социален дъмпинг“, въпреки че това е много обсъждан въпрос. В дефинициите се очертават два ключови аспекта: натиск за намаляване на социалните условия и нелоялна конкуренция на базата на намалени разходи. По този начин може да възникне на вътрешния пазар поради натиск върху разходите поради конкуренция от страни с по-ниски социални условия. В публичния дискурс терминът се отнася предимно за международни, трансгранични ситуации. В контекста на командироването на работници Европейската комисия описва практиката като ситуация, „при която чуждестранните доставчици на услуги могат да подбиват местните доставчици на услуги, защото техните трудови стандарти са по-ниски.“⁴⁴

Схемата за енергия от отпадъци означава изгаряне на отпадъци с възстановяване на генерираната енергия. Схемите за енергия от отпадъци превръщат отпадъците в пара или електричество за отопление, охлаждане, осветление и/или по друг начин захранване на домове и индустрия чрез процеса на горене. Точно както въглища, нефт или природен газ се изгарят в котли за генериране на електричество, отпадъците се използват като гориво за генериране на енергия.⁴⁵

Улавяне на въглерод. Улавяне и съхранение на въглероден диоксид (CCS): Процес, при който относително чист поток от въглероден диоксид (CO₂) от промишлени и свързани с енергетиката източници се отделя (улавян), кондиционира, компресира и транспортира до място за съхранение за дългосрочно изолиране от атмосферата. Понякога се нарича улавяне и съхранение на въглерод.

Улавяне и използване на въглероден диоксид (CCU) Процес, при който CO₂ се улавя и след това се използва за производството на нов продукт. Ако CO₂ се съхранява в продукт за времеви хоризонт, свързан с климата, това се нарича улавяне, използване и съхранение на въглероден диоксид (CCUS). Само тогава и само в комбинация с CO₂, наскоро отстранен от атмосферата, CCUS може да доведе до отстраняване на въглероден диоксид.⁴⁶

Устойчив: Вижте Устойчивост

⁴² EPRS (2022), *EU carbon border adjustment mechanism*, European Parliamentary Research Service, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729462/EPRS_ATA\(2022\)729462_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729462/EPRS_ATA(2022)729462_EN.pdf)

⁴³ <https://www.etuc.org/en/what-social-dialogue>

⁴⁴ Eurofound Glossary: <https://www.eurofound.europa.eu/it/data/glossary>

⁴⁵ EEA Glossary: <https://www.eea.europa.eu/help/glossary/eea-glossary>

⁴⁶ IPCC, 2018: Annex I: Glossary [Matthews, J.B.R. (ed.)].

Устойчивата мобилност има за цел да гарантира, че транспортните системи отговарят на икономическите, социалните и екологичните нужди на обществото, като същевременно минимизират нежеланите им въздействия върху икономиката, обществото и околната среда.⁴⁷

Устойчивост: динамичен процес, който гарантира устойчивостта на природните и човешките системи по справедлив начин.⁴⁸

Цифровите умения/компетентности са съвкупността от умения, знания и нагласи, които са от съществено значение за образователните пътеки, професионалната интеграция и гражданския живот в общество с постоянно променяща се технологична среда. Дигиталната компетентност също е една от осемте ключови компетентности, набор от междупредметни отговорности, определени в „Ключови компетентности за учене през целия живот в европейските училища“.⁴⁹

Шахти/хранилища: Резервоар (естествен или човешки, в почвата, океана и растенията), където се съхраняват парникови газове, аерозол или предшественик на парников газ. Трябва да се има предвид, че в чл. 1.8 на Рамковата конвенция на ООН за изменението на климата (*United Nations Framework Convention on Climate Change*), т.нар. поглъщане (също потъване) е отбелязано като всеки процес, дейност или механизъм, който премахва парников газ, аерозол или предшественик на парников газ от атмосферата.⁵⁰

⁴⁷ Council of the European Union, 2009, *Review of the EU Sustainable Development Strategy* (EU SDS) <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10117-2006-INIT/en/pdf>

⁴⁸ IPCC, 2018: Annex I: Glossary [Matthews, J.B.R. (ed.)]. In: *Global Warming of 1.5°C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty* [Masson-Delmotte, V., P. Zhai, H.-O. Pörtner, D. Roberts, J. Skea, P.R. Shukla, A. Pirani, W. Moufouma-Okia, C. Péan, R. Pidcock, S. Connors, J.B.R. Matthews, Y. Chen, X. Zhou, M.I. Gomis, E. Lonnoy, T. Maycock, M. Tignor, and T. Waterfield (eds.)]. Cambridge University Press, Cambridge, UK and New York, NY, USA, pp. 541-562. <https://doi.org/10.1017/9781009157940.008>

⁴⁹ <https://www.eursc.eu/BasicTexts/2020-09-D-51-en-2.pdf>

⁵⁰ <https://www.ipcc.ch/sr15/chapter/glossary/>